

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Політичні партії та організації Греко-Католицької церкви в Галичині
1920-1930-х років.**

Студента 2 курсу, групи СОІ-2м
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта. Історія»

Пелещишина Мар'яна Васильовича

Керівник: Пилипів Ігор Васильович,
доктор історичних наук, професор

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Анотація

Пелешишин М. В. Політичні партії та організації Греко-Католицької церкви в Галичині 1920-1930-х років. Івано-Франківськ, 2023. 87 с.

На основі опрацьованих джерел та історіографічних матеріалів у магістерській роботі висвітлено процес становлення політичних партій та організацій Греко-католицької церкви в Галичині загалом та на території Станіславівської єпархії зокрема. Дана магістерська робота розкриває зміст і визначає роль Блаженнішого Григорія Хомишина в суспільно-політичних процесах Галичини. Актуальність теми полягає в комплексному дослідженні діяльності Станіславівської єпархії і політичних партій, які їй підпорядковувалися, а також ролі Григорія Хомишина в цих процесах. Проводилося поглиблене вивчення історичних джерел, архівних матеріалів, історіографічних праць, пов'язаних із даною проблематикою.

Ключові слова: Станіславівська єпархія, Григорій Хомишин, політичні партії, Галичина.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1. Джерела та історіографія.....	8
РОЗДІЛ 2. Християнські партії Української греко-католицької церкви.....	21
РОЗДІЛ 3. Створення та діяльність християнських організацій в Станиславівській єпархії УГКЦ.....	37
РОЗДІЛ 4. Використання тематики під час вивчення історії рідного краю в школах загальної середньої освіти.....	58
Висновки.....	79
Список використаних джерел.....	80
Додатки.....	85

ВСТУП

Актуальність даної теми. Тема " Політичні партії та організації Греко-Католицької церкви в Галичині 1920-1930-х років " є важливою для вивчення історії України. У цей період країна стикалася із складними соціально-політичними та релігійними викликами, що мали великий вплив на подальший її розвиток.

Діяльність політичних партій та організацій Греко-католицької церкви мала ключове значення в цей період. Вони сприяли формуванню громадської думки та виступали за права українського народу, що визначало подальший шлях розвитку країни.

Вивчення джерел та історіографії цієї теми дозволить глибше зрозуміти події та процеси того часу і їх вплив на суспільство. Крім того, таке дослідження сприятиме збереженню та популяризації культурної спадщини України та Греко-католицької церкви.

Об'єктом дослідження є взаємодія політичних партій та організацій Греко-католицької церкви в період 1920-1930-х років та їх вплив на політичне та соціальне життя України. Моє дослідження охоплює аналіз програм, статутів, заяв та інших документів цих політичних сил і церковних організацій. Також розглядається їхня діяльність на різних рівнях влади та у громадському житті.

Моє дослідження включає аналіз різних аспектів історіографії даної теми, таких як вивчення джерел та методів дослідження, аналіз різних підходів та дискусій у галузі вивчення політичних партій та організацій Греко-католицької церкви в 1920-1930-х роках.

Предметом дослідження є взаємодії між політичними партіями та організаціями Греко-католицької церкви в Україні протягом періоду в 20-30-тих роках ХХ століття. Аналіз цього періоду включає розгляд політичних партій, які зосереджувалися на релігійно-політичних питаннях, а також роль організацій Греко-католицької церкви у сфері політики та суспільного життя того часу. Моє дослідження також охоплює аналіз джерел та історіографії

зазначеного періоду, включаючи документи політичних партій та церковних організацій, періодичні видання, листування та інші джерела, що допомагають в розумінні політичного та релігійного контексту того часу.

Мета дослідження полягає в проведенні комплексного аналізу джерельної бази та історіографічних відомостей, що представлені у дослідженнях вчених з України та Польщі.

Виходячи із поставленої мети автор ставить перед собою наступні завдання:

- Проаналізувати джерела з історії діяльності політичних організацій Української-греко-католицької церкви.
- Розкрити роль шематизмів Станіславівської єпархії за період 1920-1930-х років у ХХ столітті, як історичного джерела
- Зробити аналіз історіографічних досліджень з історії діяльності політичних партій та організацій Української греко-католицької церкви.
- Висвітлити діяльність християнських партій та організацій Української греко-католицької церкви в міжвоєнні роки ХХ століття.
- Розкрити особливості діяльності християнських організацій Станіславівської єпархії УГКЦ та роль у цьому процесі єпископа Г.Хомишина.
- Розглянути, як матеріали про політичні партії та організації Станіславівської єпархії використовуються під час екскурсій у музеях Івано-Франківська.

Хронологічні межі охоплюють період з 1920 по 1939 роки ХХ століття,

Територіальні межі охоплюють Східну Галичину, теперішні Івано-Франківську, Львівську та Тернопільську області.

Стан наукової розробки: дана проблематика висвітлена в працях вітчизняних науковців І. Пилипіва [49, 50, 51, 52, 53], де висвітлюються заходи греко-католицьких єпископів з організацій та діяльність духовних семінарій в Станіславівській єпархії. В працях О. Єгрешія [41, 42, 43, 44, 45] висвітлено вплив Григорія Хомишина на політичні організації Станіславівського

воєводства. У своїх дослідженнях, М. Москалюк[41] сконцентрувався на вивченні історії християнсько-громадського руху в Східній Галичині в міжвоєнний період, зокрема на розвитку політичних партій і консервативних груп.

Методологічна основа. Принципи і методи дослідження, які були використані: історичний метод, логічний метод, принцип історизму, об'єктивності, науковості. Методи формальної логіки, історико-правові методики застосовувалися для вивчення особливостей, механізмів, інституалізаційно-конфесійних трансформацій та їх наслідків для церковно-релігійного життя українців.

Наукова новизна цього дослідження виявляється у ретельному аналізі історіографії та джерел, що стосуються політичної активності партій та організацій Греко-католицької церкви в 1920-1930-х роках. Такий підхід дозволяє виявити нові аспекти, які досі не залучали увагу дослідників, та зробити нові висновки про вплив цих політичних сил на соціально-політичний розвиток України у період міжвоєнного часу. Крім того, врахування особливостей політичної діяльності Греко-католицької церкви розкриває вплив релігії на соціально-політичний процес в Україні протягом цього періоду. В цілому, це дослідження має значущий потенціал для поглиблення наукових знань про історію України в міжвоєнний період та ролі релігії та політичних партій у формуванні суспільства того часу.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані в ході дослідження результати на тему "Політичні партії та організації Греко-Католицької церкви в Галичині 1920-1930-х років" можуть мати суттєве практичне значення для більш глибокого розуміння історії України, а також для осмислення політичного та релігійного життя у цей період.

Ці результати можуть стати корисними для студентів, викладачів та дослідників, які цікавляться історією України, політичними партіями та релігійними організаціями в міжвоєнний період. Крім того, вони можуть знайти практичне застосування у формуванні політичної та релігійної культури

суспільства, а також сприяти взаєморозумінню між різними конфесійними та політичними групами.

Пізнання історії політичних партій та організацій Греко-католицької церкви в 1920-1930-х роках може допомогти уникнути повторення помилок минулого і сприяти розвитку українського суспільства у майбутньому.

Структура роботи. Магістерська робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63 позиції) та додатків.

РОЗДІЛ 1. Джерела та історіографія

Важливим джерелом з історії діяльності УГКЦ в міжвоєнні роки є неопубліковані архівні документи, збірники матеріалів і документів, періодична преса, спогади учасників і очевидців тих подій, статистичні матеріали. Багато змістовного статистичного матеріалу знаходимо в Шематизмах кліру Львівської архієпархії, Шематизмах Станіславівської та Перемиської єпархій Греко-католицької церкви.

Авторство Шематизмів можна признати спільним творчим зусиллям єпископів та інституцій, таких як Ординаріат і Консисторія Єпископату, які були ініціаторами та основними учасниками у створенні цих документів. Певний внесок у створення Шематизмів також могли мати парафіяльні священники. Єпископи встановлювали загальні правила для складання інформації про стан єпархії, парафій та духовенства і надавали рекомендації щодо додаткових деталей, які можна було б включити. Наприклад, вони радили деканам згадувати про історичні документи, старі церковні записи, ікони та інші цінні артефакти, які зберігаються у парафіяльних архівах. Також важливим було вказати на зв'язок парафії з іншими єпархіями і створення "сполучених церков". Кожен випуск Шематизмів супроводжувався позначкою "Накладом Кліра Єпархіального", що свідчило про фінансову підтримку друку цих матеріалів.

Зібрана інформація для Шематизму була обов'язковою та мала стандартний формат, але вона все ж містила важливі дані про парафії, які були корисними під час єпископських візитацій та деканських перевірок. Рекомендовані додаткові відомості сприяли написанню "місцевих літописів" та надавали біографічну інформацію про священників, пов'язану з життям їхніх парафій. З кожним новим випуском Шематизму відображався динамічний розвиток парафій і священників, надаючи можливість отримати більш детальне уявлення про парафіяльне життя.

Для вивчення збережених оригінальних видань Шематизмів Станіславівської єпархії, перше завдання - визначити регулярність їх видання. Зазвичай, Шематизми були випусками між 1886 і 1938 роками, і кожне видання

містило рік в своєму позначенні. Перший Шематизм було опубліковано у 1886 році, а останнє видання було заплановано на 1939 рік, але не було випущено через приход радянської влади. В період Першої світової війни видання Шематизмів припинилися, і останній щорічник, який мав вийти у 1914 році, не було знайдено в українських бібліотеках і архівах. Починаючи з 1887 року, також виходили латинськомовні Шематизми, які не містили "річний" позначення, що робить їхню систематизацію складнішою. У фондах бібліотек і архівів України знайдено лише кілька латинських видань Шематизмів Станіславівської єпархії, зокрема з 1887 і 1932 років. Перша стаття про історію створення єпархії та папська булла 1885 року з'явилася у виданні Шематизму Станіславівської єпархії у 1887 році.

Аналізуючи можливості дослідження історії Станіславівської єпархії УГКЦ на основі інформації, яка міститься в Шематизмах, можемо виділити декілька ключових тем, що можуть бути досліджені за допомогою цих джерел. Ці теми включають адміністративно-канонічну структуру єпархії, її ієрархічну та організаційну структуру, історію розвитку богословської освіти, біографії священників та їх соціальний профіль, історію окремих парафій і регіонів, а також соціальну структуру населення.

Для об'єктивного вивчення цих проблем необхідно використовувати інші джерела та різноманітні методологічні підходи. "Шематизми Станіславської єпархії" припинилися під час Першої світової війни і були відновлені лише після 11 років, тому їхня інформація не є повною і не завжди оновленою. Для всебічного дослідження історії Станіславівської єпархії необхідно використовувати різні джерела та розглядати різноманітні методи.

Галицька греко-католицька митрополія включала Львівсько-Галицьку, Перемишльську та Холмську єпархії. В 1830 році Холмська єпархія вийшла з складу Галицької митрополії, а в 1885 році була створена Станіславівська єпархія на основі поділу Львівської архієпархії. З 1808 по 1914 рік регулярно виходили Шематизми як офіційні збірники. Але через військово-політичні події в 1914-1923 роках та дезорганізацію управління видання Шематизмів

припинилося майже на 10 років. У міжвоєнний період Шематизми виходили з нерегулярною періодичністю, окрім Перемишльської єпархії, де з'явилося перше післявоєнне видання у 1918 році. Заснування Апостольської Адміністрації Лемківщини у 1934 році призвело до відокремлення декількох деканатів від Перемишльської єпархії, і у 1936 році був опублікований єдиний Шематизм для цієї області. Шематизми Львівської архієпархії виходили у міжвоєнний період неодноразово, а випуски Шематизмів Станіславівської єпархії були більш регулярними, але також не щорічними.

Вивчення початкового інформаційного змісту шематизмів єпархії Галицької митрополії та дослідження їх структури мають велике практичне значення для подальшого використання цих документів у історичних дослідженнях. Важливо відзначити, що шематизми викладені за системним ієрархічним принципом, що передбачає систематизацію та упорядкування інформації про всі складові організаційної структури єпархії з подальшою їх деталізацією. У шематизмах міститься інформація про ієрархію, церковну адміністрацію, парафії, духовенство, чернецтво, духовні навчальні заклади, некрологи духовенства, а також географічні та іменні покажчики. Таким чином, аналіз шематизмів єпархії Галицької митрополії підтверджує їх великий інформаційний потенціал.

Історик діаспори Д. Блажейовський використовував шематизми як цінні історичні джерела і акцентував увагу на їх можливостях для більш широкого використання. Під час підготовки комбінованих історичних шематизмів для трьох єпархій Галицької митрополії, він застосовував типологічний, системно-структурний і статистичний методи, щоб відобразити розвиток організаційної структури кожної єпархії відповідно. Він підкреслював важливість карт єпархій, границь деканатів, церковних покажчиків і сукупних статистичних даних щодо священиків, церков і віруючих. Загальні редагування шематизмів, проведені Д. Блажейовським, відкривають нові історичні питання для дослідження історії єпархій Галицької митрополії.

Після порівняльно-історичного аналізу стало очевидним, що "історичні шематизми" єпархії Галицької митрополії не містять значної кількості інформації, яка могла б бути знайдена в оригінальних джерелах, таких як звіти про візитації єпископів, дані про військових капеланів, цензорів релігійної літератури, священників-катехитів та інших посадових осіб. Також важливо відзначити, що багато екземплярів шематизмів зберігаються в архівах Львова, Івано-Франківська та Тернополя, а також у наукових бібліотеках Львова, крім того, вони також можуть бути знайдені у бібліотеках у Римі, Відні та Варшаві.

Шематизми є важливими документами для дослідження різних аспектів ієрархічної та організаційної структури єпархії Галицької Митрополії УГКЦ, включаючи капітули, консисторії, єпархіальні суди, деканати та парафіяльні управління, а також розвиток богословської освіти, біографії священників та їх соціальний та економічний статус, інститут патронату в Церкві, історію окремих парафій та церков, а також соціальну структуру населення. Проте для глибшого та об'єктивного дослідження цих аспектів необхідно використовувати різноманітні види історичних джерел та методів аналізу, такі як кліометрія, системно-структурний аналіз, біографічний підхід та мікроісторичний аналіз.

У своїй дослідницькій роботі, А. Фрішке наголошує на взаєминах між митрополитом Андреем Шептицьким та єпископами, вказуючи на різні погляди ієрархів у певних питаннях. Він зауважує, що Х. Хомишин та Й. Коциловський пропагували ідею об'єднання Греко-Католицької Церкви з Римо-Католицькою Церквою, у той час як митрополит виступав за збереження східних традицій у Греко-Католицькій Церкві.

У своїй дослідницькій роботі, М. Папезинська-Турек приходить до висновку, що Г. Хомишин, один з галицьких поміщиків, став у опозицію до польської держави в 1920-1930-х роках через складну політичну обстановку того періоду і загальну ситуацію. За її дослідженням, він був готовий до укладення компромісів. Дослідниця також описує митрополита Андрея Шептицького як обережну та розумну духовну особистість, яка в певній мірі відіграла політичну роль.

Робота відомого польського вченого, який спеціалізується на українській тематиці, Р. Тожецького[58] має велике значення, оскільки в ній розглядається становище Греко-Католицької Церкви в Другій Речі Посполитій. Досліджується діяльність митрополита Андрея Шептицького та єпископа Григорія Хомишина у сфері церковного життя, і в роботі шукаються способи покращення взаємовідносин між українцями та поляками.

Велика кількість польських дослідників присвятила свої дослідження діяльності Греко-Католицької Церкви в проміжку між Першою та Другою світовими війнами на території Галичини, Холмщини та Підляшшя. Ці вчені, до яких входять Р. Тожецький,[58] В. Мислек, Є. Прус, А. Хойновський,[60] З. Добржанський, З. Запоровський, Ф. Зейк, М. Куновська-Порембня, І. Мотилевич, В. Осадчий та інші, аналізують різні аспекти церковного життя, діяльність митрополита Андрея Шептицького та інших єпископів, а також працюють над зміцненням взаємин між українцями та поляками.

Важливо відзначити активну роботу Південно-Східного наукового інституту, якого очолював Станіслав Стемпень. Результатом праці співробітників інституту, зокрема великого п'ятитомного видання "Польща - Україна. 1000 років сусідства", авторами якого є провідні польські та українські вчені, є важливе джерело для вивчення діяльності Греко-Католицької Церкви в міжвоєнний період на території Галичини. В цих дослідженнях акцентується не лише на аспектах церковно-духовного життя Греко-Католицької Церкви, але і на її ролі як національного та соціального інституту, який зберігав культурну спадщину, мову, історію, звичаї та традиції народу Східної Галичини в умовах політичного та релігійного тиску.

Другий етап розвитку української діаспорної історіографії відрізняється випуском синтетичних творів, що поєднують елементи полемічних дискусій, історіографічних досліджень та мемуарів. Більшість авторів цих праць були активними учасниками історичних подій. До числа таких авторів належать С. Баран, М. Ковальський, О. В. Колодницький, О. І. Сохацький, І. Ставничий і інші. У своїх творах вони розкривають події, пов'язані з діяльністю ЗУНР та

надають описи життя людей у певних населених пунктах під час Другої Речі Посполитої. Особлива цінність цих праць полягає в тому, що вони містять "живі" факти, свідками яких були самі автори. Особливо цікавим є твір С. Барана "Митрополит Андрій Шептицький: Життя і діяльність", в якому автор, який був близьким знайомим митрополита Андрія Шептицького, приводить цікаві деталі його життя і діяльності.

Слід звернути увагу на монографії В. Кудрика, Г. Лужицького і Ю. Федоріва, які були опубліковані у період з 1950-х по 1980-ті роки. У своїх дослідженнях В. Кудрик приділяє особливу увагу ролі ГКЦ як національно-духовного фактора у протидії політиці асиміляції з боку польської влади.

В літературі діаспори знайдеться багато досліджень, що приділяють увагу діяльності ієрархів ГКЦ у громадсько-політичних, культурно-просвітницьких і релігійно-місіонерських сферах. Зокрема, життю та діяльності Андрія Шептицького було приділено велику увагу, що відображається в десятках праць, присвячених йому. Діям єпископа Григорія Хомишина була присвячена праця П. Мельничука, де автор, використовуючи свої спогади та свідчення сучасників, спробував відхилити неправдиві обвинувачення у "антинародній" діяльності єпископа. Однак ця праця має основним недоліком надмірну суб'єктивність автора, який зосереджується лише на позитивних аспектах діяльності Хомишина і оминув деякі події та явища, що не відповідали його концепції.

На відміну від П. Мельничука, В. Кудрик використовував свої статті з журналів 20-30-х років, щоб висловити свої політичні погляди, які були в протилежність до тих, які висловив Мельничук. Проте загалом дослідник висловив певну обтяжливість щодо проблеми, оцінюючи дії єпископа як "шкідливі" для української нації.

Аналізуючи внесок українських дослідників діаспори в історіографію даної теми, слід відзначити, що деяким з них становило виклик скласти об'єктивну оцінку релігійно-політичним відносинам в Галичині через їхню власну релігійну та політичну спрямованість.

В українських дослідженнях висвітлюються різноманітні аспекти активності Греко-Католицької Церкви в період між двома світовими війнами. Розглядаються питання, пов'язані з її роллю у створенні ЗУНР, військовим капеланством, репресіями проти греко-католицького духовенства, пошуками шляхів до українсько-польського злагодження, взаємодією з українськими діаспорами в Америці та Європі, міжнародними відносинами, релігійним життям конкретних єпархій, діяльністю ієрархів та чернецьких орденів, а також участю духовенства у благодійній та культурно-освітній роботі. Паралельно з цим було проведено декілька досліджень в межах докторських дисертацій В. Марчука, А. Васьківа, Л. Гентоша, М. Москалюка,[41] В. Перевезія, О. Сурмача, С. Гнота, О. Вітвицького, Я. Вовка, Л. Тиміша.

У дослідженнях вітчизняних науковців виявлено широкий спектр аспектів діяльності Греко-Католицької Церкви в міжвоєнний період. Ці дослідження охоплюють такі питання, як участь Церкви в створенні та функціонуванні ЗУНР і військового капеланства під час УГА. Про ці аспекти пишуть М. Литвин і К. Науменко. Крім того, проводиться аналіз репресій, які справляла польська влада на греко-католицьке духовенство, досліджуються шляхи досягнення українсько-польського злагодження, міжнародні відносини, релігійне життя та інші аспекти діяльності Церкви. Все це представлено в окремих докторських дисертаціях та наукових працях численних дослідників.

М. Кугутяк і Б. Хруслов[41] в своїх дослідженнях акцентують увагу на взаємодії між ієрархіями та духовенством Греко-Католицької Церкви та політичними партіями України, зокрема Українською Народною Демократичною Організацією (УНДО).

У своїх дослідженнях, М. Москалюк[41] сконцентрувався на вивченні історії християнсько-громадського руху в Східній Галичині в міжвоєнний період, зокрема на розвитку політичних партій і консервативних груп. Він також акцентував увагу на значущості Г. Хомишина як неформального лідера Української християнської організації та його участі в політичній діяльності.

Деякі з робіт М. Москалюка[41] приділяють увагу також питанням щодо целібату.

О. Красівський, М. Швагуляк і В. Комар провели дослідження щодо взаємин між Польщею та Україною, а також взаємодії між церквами у цьому контексті. В їх працях докладно розглядаються причини та особливості польсько-українських відносин в першій чверті ХХ століття і подається велика кількість історичних матеріалів щодо соціально-політичного та релігійного життя Галичини. Крім того, дослідники освітлюють спроби єпископів ГКЦ сприяти врегулюванню відносин між обома народами і церквами.

В різних наукових дослідженнях, включаючи праці О. Лисенка, В. Марчука, Пилипіва І.,[49, 50, 51, 52, 53] Єгрешія О.,[41, 42, 43, 44, 45] М. Гайковського, А. Васькова, А. Кравчука, Б. Крив'яка, О. Недавньої, В. Перевезія, О. Турія, В. Ленцика та інших, розглядається роль ГКЦ та її єпископів у житті Східної Галичини у 1920-1930-х роках. Дослідники аналізують вплив ГКЦ на суспільно-політичну та релігійну сфери, взаємовідносини з іншими віросповіданнями, діяльність єпископів у різних аспектах суспільного життя та їхній внесок у формування національної ідентичності громадян.

У дослідженнях В. Марчука розглядається важлива роль Греко-Католицької Церкви у суспільному і релігійному житті Східної Галичини у міжвоєнний період. Дослідник провадить детальний аналіз особливостей діяльності ГКЦ в умовах різних соціально-політичних режимів, які чергувалися на території України, зокрема в західних регіонах. Він також розглядає внесок ГКЦ у формування національної свідомості та моральних цінностей, підкреслюючи важливість церкви в гармонізації міжконфесійних та міжнаціональних відносин в сучасному процесі становлення держави. За думкою автора, українська греко-католицька традиція поєднує в собі як східні, так і західні християнські впливи, виражаючи свою унікальну національно-культурну самобутність в Центрально-Східній Європі. У сучасних умовах розвитку України ГКЦ відіграє важливу роль у формуванні системи ідей і

цінностей, що сприяють вихованню духовно багатой та національно свідомой особистості.

Б. Крив'як проводить аналіз Г. Хомишина як видатной особистості, яка стала засновником журналу "Нова Зоря" та відігравала активну роль у формуванні національного та релігійного обличчя суспільства Східної Галичини. Дослідник намагається відстежити внесок Г. Хомишина у розвиток української культури та духовності через його діяльність у "Новій Зорі" та визначити його особистісні якості, які дозволили йому стати відомим фігурою в українському національно-культурному відродженні.

А. Кравчук вперше вніс у науковий дискурс протоколи конференцій між єпископами ГКЦ, які відбувалися з 1902 по 1937 рік. Це відкрило можливість для комплексного аналізу різних аспектів діяльності єпархій та їхніх єпископів. Також це сприяло проведенню історіографічного дослідження періодичної преси української католицької громади в Галичині.

Михайло Гайковський зосереджував своє дослідження на взаємодіях між Андреем Шептицьким та Григорієм Хомишина, аналізуючи ситуацію, в якій діяли представники "східних" (А. Шептицький, Я. Сліпий, Г. Костельник) та "західних" (Я. Коциловський, Г. Хомишин) груп. Він стверджував, що ці розділення були використані спецслужбами для організації Львівського псевдособору та призводили до загрози існуванню Греко-католицької церкви.

А. Недавня розглядає окциденталізацію Греко-Католицької Церкви не тільки як негативний процес, але і як явище, яке призводило до позитивних наслідків.

О. Турій досліджував роль Греко-Католицької Церкви у процесі формування національної свідомості та ідентичності української громади в Галичині.

У своїх монографіях, які присвячені історії громадських організацій українців у Галичині з кінця XIX століття до 1939 року, Б. Савчук докладно аналізує активність релігійних товариств, що розкриває глибокий вплив Греко-

Католицької Церкви на соціально-політичні процеси, що розгорталися протягом Другої Речі Посполитої.

Протягом незалежності України, було опубліковано значну кількість праць, присвячених єпископам Андрею Шептицькому, Григорію Хомишину та Йосафату Коциловському. Серед цих робіт знаходяться монографії та дисертації від таких авторів, як Ярослав Заборовський, Володимир Бадяк, Станіслав Стемпень, Д. Іванечко, Г. Гладка,[41] Олег Єгрешій[41, 42, 43, 44, 45] і інші. Деякі з цих праць виходять за межі біографічного підходу і зосереджують увагу на аналізі суспільно-політичної обстановки в Другій Речі Посполитій. Вони розглядають спроби єпископів у зміцненні відносин між Україною та Польщею та пояснюють фактори, які призвели до створення і діяльності клерикальних політичних партій і об'єднань.

Існує значна кількість досліджень, що концентруються на історії окремих єпархій Греко-Католицької Церкви. Серед цих наукових праць варто відзначити роботи І. Андрухів,[35] М.Вуянка, о. І. Луцького, Василя Грабовецького, Руслана Делятинського, Ігоря Пилипів,[49, 50, 51, 52, 53] В.Полека, П. Кам'янського і інших, які детально розглядають історію Станіславської єпархії Греко-Католицької Церкви.

Дослідження, яке провів І.Андрухів,[35] представляє собою перше комплексне дослідження релігійного життя на території Галичини та Прикарпаття, включаючи інтервал часу між двома світовими війнами, коли ця область входила в склад Польщі.

У своїй праці "Шематизм Івано-Франківської Української Греко-Католицької Церкви від 10 листопада 1995 року за нашим Господом" В. Полек вперше надав короткий огляд історії Галицької митрополії та Станіславської єпархії.

Вперше в історичному дослідженні В. Грабовецький здійснив докладний аналіз історії центрального собору Станіслава - Воскресіння Господнього.

Одним з перших дослідників, який докладно освітлив історію виникнення та діяльність Станіславівської єпархії, був о. І. Луцький, доктор богословія.

Р. Делятинський проводив дослідження щодо діяльності перших трьох єпископів Станіславівської єпархії, а М. Вуянко аналізував функціонування орденів та чернечих спільнот у місті Станіславів.

У останніх десять років спостерігається активний перегляд ролі релігії та церкви у духовному та культурному розвитку України. Цей процес став можливим завдяки зменшенню ідеологічних бар'єрів і підвищенню доступності джерел для вітчизняних гуманітарних наук, таких як історія, філософія та релігієзнавство. Було опубліковано численні нові наукові праці, докторські дисертації і дослідження, які розглядають історію і специфіку українських християнських церков і їх зв'язок з культурним розвитком України в минулому та в сучасних умовах етнокультурного розвитку. Серед вчених, які зробили значний внесок у цю сферу, слід відзначити В. Климова, П. Панченка, О. Реєнта, О. Лисенка, С. Свистунова, Н. Стоколоса, П. Яроцького та інших. Досліджуються культурні процеси, пов'язані з релігією та церквою, які сприяли формуванню української ідентичності.

Дослідження, які аналізують зміни у Греко-Католицькій Церкві в ХІХ-ХХ століттях, були проведені відділом релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. Сковороди НАН України. Прикладами таких досліджень є спільна монографія "Українська Церква між Сходом і Заходом" та 10-томне видання "Історія релігії в Україні" (4 том - "Католицизм"), під редакцією П. Яроцького, які зосереджуються на аспекті релігійно-етнічних трансформацій.

Багато міжнародних наукових конференцій були приурочені до вивчення відносин між Україною та Польщею під час незалежності України. Ці конференції обговорювали такі теми, як спадщина та суспільна свідомість, взаємовідносини в Галичині протягом ХХ століття, а також проблеми та перспективи взаємодії між Україною та Польщею у цьому ж столітті. Вони відкрили глибоку генетичну спорідненість між польсько-українськими конфліктами протягом першої половини ХХ століття, підкреслили загальне історичне спадкове минуле та підкреслили важливість об'єднання фахового та ресурсного потенціалу для спільного вирішення проблем, пов'язаних із

подоланням упереджень та конфліктів. На цих зібраннях також було продемонстровано спільність підходів до багатьох питань щодо державотворення і визначено взаємозалежність обох народів наприкінці ХХ століття.

Серед сучасних польських дослідників існує значний інтерес до різних аспектів внутрішньої та зовнішньої політики уряду, відносин між Польщею та Україною, культурної та релігійної сфери, а також освіти. В їхніх дослідженнях часто звертається увага на діяльність Греко-Католицької Церкви та її ієрархів. Роботи таких польських учених, як Т. Ольшанський, З. Ландау та Ю. Томашевський, С. Степень, В. Матешко, В. Міха, А. Новак,[48] В. Парух,[49] Р. Потоцький, Я. Пісулінський та інші, є важливим джерелом в цьому контексті. Вони також детально розглядають окремі історичні події, пов'язані із взаємодією України та Польщі у Східній Галичині, що відзначається в їхніх роботах.

Незважаючи на важливий внесок зарубіжних та вітчизняних науковців у вивчення історії Греко-Католицької Церкви в Другій Речі Посполитій, їхні дослідження не охоплюють повний аналіз всіх аспектів цієї теми, зокрема, суспільно-політичної діяльності ГКЦ, його організаційної еволюції та особливостей функціонування.

Дослідники з України та інших країн активно вивчають історію та роль Греко-Католицької Церкви в різних історичних періодах. Вони розкривають різні аспекти діяльності цієї церкви, включаючи її вплив на суспільно-політичні та релігійні процеси, а також взаємовідносини з іншими конфесіями та національними групами.

Дослідження вказують на важливу роль ГКЦ у формуванні національної свідомості та ідентичності українського народу, особливо в умовах змінюючихся історичних обставин. Дослідники також акцентують увагу на політичних та культурних взаємозв'язках, які вплинули на розвиток церкви та її спільнот у різні історичні епохи.

Крім того, зазначається, що деякі аспекти дослідження, такі як вплив ГКЦ на суспільство та її відносини з іншими конфесіями, залишаються предметом подальших досліджень і обговорення. Результати цих досліджень мають важливе значення для розуміння історії та культурного спадку України та інших країн, де ГКЦ мала свою діяльність.

РОЗДІЛ 2. Християнські партії Української греко-католицької церкви

Український католицький союз (УКС), створений за ініціативою архієпископа Андрея Шептицького у Львові в 1930 році, отримав підтримку не лише християнських організацій та партій. Його статут було оголошено 31 грудня того ж року, і, незважаючи на відсутність конкретної політичної програми, ця організація зазнавала незрозумілості і втручання влади.

У першому засіданні Головної ради, яке відбулося 3 червня 1932 року, головував її президент Зенон Лукавецький. Незважаючи на те, що УКС не планував активно займатися політикою, влада намагалася обмежити його діяльність, особливо переймалася планами розширення УКС на Волинь. Генрик Сухецький, голова національного департаменту МВС, був занепокоєний можливістю виникнення релігійно-національних конфліктів і вважав, що цьому можна запобігти, визнаючи УКС політичним об'єднанням. Таким чином, влада мала б можливість контролювати його діяльність через адміністративні заходи та закони гарантій.

Метою Українського католицького союзу (УКС) було об'єднання християнського українського суспільства. У порівнянні з іншими організаціями і партіями, які підтримували єпископа Станіславівського, УКС відрізнявся своїм ставленням до польської влади. Архієпископ Шептицький також активно діяв на користь українців в Польщі.[51,с.173-174] Особливо у 1930-х роках він рекомендував своїм співвітчизникам залишатися нейтральними у відношенні до держави.[49,с.24] Проте, незважаючи на це, важко уявити, що вищий священник в церковній ієрархії не дбав про покращення відносин між двома конфліктуючими націями.

Невдовзі після утворення структур Українського католицького союзу (УКС), Григорій Хомишин заснував Українську католицьку національну партію (УКНП).[36,с.171] Митрополит висловив свої побажання щодо успіхів нової партії та виразив надію, що, незважаючи на її політичні амбіції, не виникне розбіжностей між двома католицькими групами. Він також закликав членів нової християнської партії бути членами його асоціації.[20,с.3]

Проте громади УКС висловлювали страх, що дві партії з католицьким спрямуванням можуть конкурувати за прихильників.[36,с.167] Ставлення єпископа Станіславівського до цієї ситуації і реакція членів його партії відрізнялися. У листопаді 1930 року була опублікована стаття у журналі "Нова Зоря", в якій запевнялося, що створення УКНП не становить загрози для УКС. Наголошувалося, що УКС не є політичною партією, і члени мають право приєднатися до інших груп, за умови, що їх дії не суперечать вченню Церкви.

Здавалося, що існує розділення між двома католицькими партіями, але важливо відзначити, що це враження було сформоване через пресу, пов'язану з УКНП та УКС. Наприклад, журнал "Мета" був неофіційним органом Союзу митрополитів, і відбувалися суперечки між єпископом Хомишиним і редакторами щодо політичних відносин та співпраці з різними політичними групами.[36,с.187]

Газета "Діло" також була пов'язана з Українським католицьким союзом (УКС), і вона також не мала підтримки від Григорія Хомишина. Хомишин вважав УКС занадто ліберальною і неодноразово друкував статті критики в журналі "Нова Зоря",[11,с.1] звинувачуючи авторів у завданні шкоди католицькій вірі і Церкві.

З іншого боку, Українська католицька національна партія (УКНП) рішуче виступала проти будь-яких спроб поширення пантеїзму та підриву основ християнської релігії. У "Новій Зорі" виділялося, що на Заході, можливо, католики відмовлялися від читання газети "Діло", схожої на їхню, тоді як на українських землях навіть духовенство підтримувало її публікації, виражаючи підтримку висловленим у ній поглядам.

Члени УКНП висловлювали своє незадоволення такими публікаціями і зверталися до редакції "Діла" із проханням припинити видавати антирелігійні тексти.

Для Українського християнського об'єднання (УХО), Української католицької народної партії (УКНП) і Української народної обнови (УНО) ідеальною політичною партією була та, яка представляла інтереси українців,

відповідала духу і вченню Католицької Церкви та не працювала на шкоду церкві. Григорій Хомишин, єпископ Хомський, виразив свою підтримку усім групам, які залишилися в межах християнського світогляду та не спричиняли шкоду Церкві. Водночас вони намагалися досягти згоди з поляками, але це відштовхнуло від них світські організації.

Більшість українського суспільства не підтримувала статті Хомишина, в яких він висловлював думку, що УНО проти створення наукових товариств з іншою орієнтацією, ніж католицька. Хомишинці вважали, що вони мають значний вплив на українців, і це викликало побоювання, що, якщо їм доведеться вибирати між католицьким і світським суспільствами, більшість підтримає перше. Проте Український католицький союз (УКС) не відмовився від співпраці з ними.[36,с.190-191]

Двоє духовних лідерів, які очолювали українські християнські організації і партії, мали розбіжності в поглядах на багато питань,[38,с.56] проте митрополит вважав, що їхні групи повинні працювати разом.[20,с.3] Однією з основних речей, яка їх об'єднала, була підтримка Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), створеного в 1925 році. Ця партія контролювала значну кількість економічних інститутів та культурно-освітніх установ у Східній Малій Польщі та відігравала важливу роль в українському політичному житті в Польщі.[54]

УНДО було сформовано шляхом об'єднання різних політичних груп, включаючи Українську народну робочу партію (Українську народно-трудову партію, УНТП), Українську національну робочу партію (Українську партію національної роботи, УПНР) і так звану Волинську групу.[48,с.44-54] Перша з цих партій була створена в 1919 році і виникла з Української національно-демократичної партії.

У 1928 році Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) стало частиною Українського парламентського представництва, яке було створено в 1922 році. З 1928 по 1939 роки цей орган очолював депутат від УРП Василь Мудрий. Протягом цього періоду Українське робітниче партійне

об'єднання (УРП) здійснювало певний вплив на взаємовідносини між українським суспільством і правлячим режимом, хоча сила цього впливу залежала від ситуації в країні.

На початковому етапі своєї діяльності ця організація виступала з антипольською позицією, що було критиковано прихильниками ідей, які пропагував Григорій Хомишин, зокрема, Осипом Назаруком,[55,с.18] одним з провідних активістів християнських організацій.

Серед оточення єпископа Станіславівського не схвалювали взаємини між Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО), яке існувало з 1925 року, і Українською християнською організацією (УХО).[3,с.6] Ймовірно, однією з причин створення цієї організації було заснування УНДО раніше, у липні цього ж року, і те, що греко-католицьке духовенство не здобуло в цьому особливого впливу. Також слід зазначити, що порядок денний УНДО не був прийнятий в повному обсязі.

Відносини між Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО) та Українською християнською організацією (УХО) були складними і різноманітними. Варто відзначити, що в рамках УНДО виникло декілька груп з різними лідерами та поглядами. Найбільш численними були групи, які очолювали Дмитро Левицький, Володимир Целевич, Дмитро Паліїв та Василь Мудрий, і їхні органи преси були "Діло," "Свобода" та "Новий Час." Володимир Бачинський очолював групу, яка підтримувала ідею автономії Галичини у складі Польщі та спрямовувала свої зусилля на встановлення українсько-польського зближення. Третю групу УНДО склали прихильники Євгена Петрушевича, який орієнтувався на Радянську Україну.[41,с.61]

У 1926 році Григорій Хомишин підтримав останню групу, яка виступала за автономію, і закликав членів УХО підтримати цю ідею. У цей період він також вступив до складу Національного комітету УНДО, включаючи духовенство, серед яких були Хім'як і П. Городецький. Початковий етап співпраці УХО та УНДО сприяв збільшенню кількості членів Української християнської організації.

У листопаді 1926 року ставлення єпископа Станіславівського до Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) змінилося, коли на II з'їзді цієї партії (19-20 листопада) було виключено Володимира Бачинського. Це рішення призвело до того, що Григорій Хомишин, який був неофіційним лідером Української християнської організації (УХО), став обережнішим у відношенні співпраці з цією групою. Важливо відзначити, що в 1927 році у газеті "Нова Зоря" було опубліковано менше статей, ніж у попередньому році.[41,с.21]

Подальші ініціативи УНДО також не задовольнили єпископа Станіславівського. 12 листопада 1927 року Центральний комітет партії вирішив створити антипольський виборчий блок, запрошуючи до нього Соціал-демократів і членів Сель-Союзу (Селянського Союзу).[48,с.80-85] Єпископ Станіславівській відносився до цієї ідеї прохолодно і вказував на антирелігійний характер цих груп. У той час у газеті "Нова Зоря" все частіше з'являлися статті, які закликали створити окрему консервативну партію.

Зазвичай, під час парламентських виборів, відносини між Українською християнською організацією (УХО) та Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО) підживлювалися та поживавлювалися. Обидві сторони розуміли, що їхнє зближення має певні переваги, особливо в плані впливу на політику Польщі. Це було особливо важливо для оточення Григорія Хомишина, оскільки вони мали обмежену довіру до інших польських політиків і вважали, що інші польські партії недостатньо дбають про українські питання. Газета "Нова Зоря" неодноразово висловлювала сумніви щодо їхньої "незрілості".

Один із авторів навіть висловив гіпотезу, що українські партії можуть погодитися тільки на одному - взяти участь у виборах до Варшавського сейму. Однак після цього почалася жорстка боротьба "кожен проти кожного".

Після парламентських виборів, газета "Нова Зоря" опублікувала статті, в яких критикувала поточну політику Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) як демагогічну та шкідливу для української нації.

Єпископу Станіславівському також не подобалося те, що УНДО розпочала співпрацю з лівими партіями. З іншого боку, націоналісти і демократи були незадоволені компромісом з поляками.

У 1928 році керівництво УНДО надіслало листа Титусу Галущинському, в якому настоювало на тому, щоб організація і її друкований орган відмовилися від курсу примирення.[41,с.66]Відповідь "Нової Зорі" на це була просування концепції реалістичної політики, яка мала б дозволити українцям отримати якнайширшу територіальну автономію на основі міжнародних зобов'язань Польщі. УНДО, від свого боку, залишалося при своєму підході і наголошувало, що попередні спроби примирення кілька разів провалилися, і вони не бажали повторювати цей шлях.

Виникли проблеми у відносинах з поточним політичним партнером, що призвело до дискусій в межах Української християнської організації (УХО) щодо подальшого напрямку розвитку організації. Також розглядалися можливі реформи в профілі видавництва "Нова Зоря". Зенон Лукавецький, один із членів УХО, висловлював думку, що газета повинна уникати пропаганди політичних гасел і не втягуватися в політичну полеміку. Олександр Надрага висловлював стурбованість, що це може спричинити критику журналу, зокрема з боку Українського національно-демократичного (УНДО), і це може негативно вплинути на подальший розвиток УХО.

Більш радикальну позицію висловив прихильник збереження поточного курсу прес-органу УХО, Іван Гладилевич. 28 травня 1928 року Титус Галущинський прийняв рішення про майбутнє УХО та "Нової Зорі". Він звернувся до Центрального Комітету організації, закликаючи зосередитися на розвитку християнської течії і просуваючи пов'язані з нею цінності. Цим самим було виражено намір "хомишинців" не змінювати обраний курс.[40,с.96]Такі рішення були прийняті під час 13-го та 14-го засідань Комітету УХО у 1928 році.

У початковому етапі квітня 1928 року одного з листів Володимира Целевича до Титуса Галущинського Українська християнська організація

(УХО) була звинувачена в тому, що вона виступає проти Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО), незважаючи на очевидний зв'язок між УХО і духовенством. В листі стверджувалося, що УХО вразило українське населення через свою критику.

Проте голова УХО відповів на це, зауваживши, що це не УНДО підтримувало духовенство під час виборів, а навпаки. Він також підкреслив, що підтримка, надана УХО, не повинна розглядатися як послуга, і це не означає, що католики будуть продовжувати підтримувати будь-яку політичну партію, яка приймає ворожу позицію до Греко-католицької Церкви чи її єпископства.

Напружені стосунки між Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО) та Українською християнською організацією (УХО), що народилася в 1928 році, призвела до негативних наслідків для обох сторін. УНДО намагалася полагодити відносини, але це завдання виявилось важким. В той час, як єпископська організація продовжувала свою діяльність, уникаючи впливу націоналістів.

Після виборів у 1930 році Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) отримало лише 21 мандат у парламенті, в порівнянні зі 35 мандатами у попередньому скликанні. Низький результат виборів було пояснено слабкою національно-політичною свідомістю українців та відсутністю сильної української організації в країні, особливо в Львові.

Незважаючи на здається прохолодні відносини між Українською націоналістичною організацією (УНО) і Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО) на початку 1930-х років, оточення митрополита Г Хомишина багато разів виходило на захист націонал-демократів. Наприклад, коли тижневик "Сила", який був членом УНО і ним називався "Більшовиком", напав на УНДО, редакція "Нової Зорі" висловила критику щодо цього нападу та розглянула інформацію, представлену у "Силі", як демагогію.[12,с.4]

Проте негативне сприйняття діяльності Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) з різних сторін, ймовірно, призвело до

зміни політичної тактики партії на початку 1931 року. Громада, асоційована з митрополитом Хомишином, продовжувала критикувати націоналістів. На сторінках "Нової Зорі" нагадувалося, що вже в 1928 році Українська християнська організація (УХО) підтримувала ідею автономії українських земель в складі Польщі. З іншого боку, зміни в позиції УНДО були помірними, і їх оцінювали тільки як "початок відкриття". Члени Української католицької народної партії (УКНП) водночас критикували УНДО за те, що вони не поспішали створювати власний проект автономії і не здійснювали конкретних кроків для її реалізації. Цей підхід став ключовим для обох партій, УКНП і УНО.

Водночас, як зафіксовано в одному з польських документів, Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) також прикладає зусиль, щоб переконати співвітчизників у необхідності нормалізації польсько-українських відносин як історичної необхідності. Крім того, вони висували ряд вимог щодо мовних, освітніх, економічних та інших питань. Важливо відзначити, що промову Дмитра Левицького було дуже позитивно сприйнято редакцією "Нової Зорі".

У 1935 році відбулися нові вибори до Сейму і Сенату, під час яких партія пана Хомишина та Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) об'єднали свої сили. Українська Народна Обнова (УНО) оприлюднила Програмну Декларацію, в якій було визначено, що Церква має отримати повну свободу, і партія планує розвивати свою діяльність на територіях, що стали частиною Польської держави, включаючи "етнічні та українські землі". [36,с.176] Програмна Декларація також вказувала на право цих територій на самовизначення і самоврядування, і УНО було готове боротися за це. Партія наголошувала, що це не суперечить лояльності до Польської держави і навіть передбачало можливість територіального розподілу для українців, створення окремого парламенту зі своїм центром у Львові.

У 1935 році партія Хомишина отримала одне сенаторське місце, яке було виділено Роману Лободичу, і одного депутата, який став головою Української

Народної Обнови (УНО), Іваном Воланським. Незважаючи на виборчий успіх, відносини між УНО та Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО) не покращилися. Вже через рік єпископ Станіславівський виступив із закликом до покращення відносин між цими двома сторонами.

У 1937 році у газеті "Нова Зоря" з'явилася стаття під назвою "Моя згода на УНО", в якій наголошувалося, що християнська партія не повинна підтримувати політичну програму УНДО, оскільки вони не вважають її своєю природною послідовницею. Це викликало обурення Хомишина, який заперечував залежність УНО від УНДО. Він також стверджував, що цінності, якими керується УНО, значно відрізняються від тих, які визнають українські націоналісти, і визначав різницю між ними як "настільки велику, як між небом і землею".

Незважаючи на напружені відносини між Українською Народною Обнотою (УНО) та Українським національно-демократичним об'єднанням (УНДО), обидві сторони були включені в створений наприкінці 1937 року Контактний комітет. Представники українських партій та організацій, які зібралися в Комітеті, неодноразово наголошували, що вони будуть продовжувати боротьбу за волю української держави і будуть дбати про інтереси своїх співвітчизників у Польщі.

Проте важливо відзначити, що для деяких учасників, зокрема активістів УНДО, таких як Володимир Кузьмович та Дмитро Левицький, політика стандартизації та уніфікації не була головним пріоритетом на цьому етапі.[55,с.120]

Утім, подальші спроби досягнення згоди між УНО та УНДО у 1938 році закінчилися невдачею. За зверненням Хомишина, УНО вийшла з Комітету, підкреслюючи незгоду в питаннях співпраці з УНДО.

Слід відзначити, що священник мав значний вплив на діяльність Української Народної Обнови (УНО), і члени цієї групи брали до уваги його думку. Те ж саме можна сказати і про "Нову Зорю". Священник Назарук підтримував прагнення Хомишина зробити УНО незалежною та розпочати

самостійну діяльність, спрямовану на створення національної та територіальної автономії в межах Польської держави, а також на укладення польсько-української угоди.

Питання автономії стало актуальним для УНДО, яка в 1938 році посилила спрямування на співпрацю з польською владою.[48,с.260-264]Одночасно "Нова Зоря" повідомила про завершення конфлікту всередині організації.[5,с.3]

Розкол в середовищі націонал-демократів насправді виник вже восени 1933 року. Тоді з партії вийшли Дмитро Паліїв[30,с.7] та Володимир Кочан, останній заснувавши Фронт національної єдності (ФНЄ). Цей конфлікт в Українській Народній Демократичній Організації (УНДО) також був відзначений оточенням Хомишина, яке назвало його "громадянською війною". УНО припускала, що цей розкол може тривати довго.

Фронт національної єдності (ФНЄ) був законним і впроваджував націоналістичну програму. Він мав своїми виданнями, такими як "Перемога" (з 1933 року), "Батьківщина" (з 1934 року), "Українські вісті" (з 1935 року) і "Хліборобський шлях" (з 1935 року, після заборони видавати "Перемогу" і "Батьківщину" владою). Перша національна конференція ФНЄ відбулася 23-24 березня 1935 року. Партія активно протистояла політиці нормалізації, яку пропагувало Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), а також терористичній діяльності Організації українських націоналістів (ОУН), створеної у 1929 році у Відні. Прихильники обох сторін (УНДО та ОУН) вели боротьбу проти неї. Голова ФНЄ, Дмитро Паліїв, відмовлявся встановлювати належні стосунки не лише з Польщею, але і з самим Хомишином та частиною УНДО, яка виразила готовність до компромісу.

Середовище єпископа, як очікувалося, не відзначило спільних цінностей з Фронтом національної єдності (ФНЄ). Один з основних звинувачень проти Назарукової партії полягав у нечіткій позиції щодо релігії. Редактори оцінили її позицію як навіть більш дивну, ніж позицію Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО) у цих питаннях.[31,с.4]Видання "Нова Зоря" мало обмежений висвітлення ФНЄ. Однак у 1938 році було повідомлено,

що голова ФНС прагнув створити Українську національну раду, до складу якої мали входити всі політичні угруповання, що підтримували боротьбу за права української нації.[30,с.7]

Один з небагатьох спільних чинників, що об'єднують Фронт національної єдності (ФНС) та Українську Національно-Демократичну Організацію (УНДО), це відмова обох сторін віддавати перевагу діяльності Організації українських націоналістів (ОУН). Місцеві влади в Станіславові передбачали можливість конфлікту між УНДО та ОУН під час виборів 1935 року.

Організація українських націоналістів (ОУН) напала на єпископа Хомишина,[36,с.170]який виступав за повне приборкування націоналізму в житті українців. За словами Станіслава Степня, він навіть закликав «видалити з скарбниці національної культури ті цінності, які могли б стати джерелом націоналізму, наприклад, творчість Тараса Шевченка та Івана Франка».

У середовищі Хомишина виникла обуреність тим, що ідеологія, пов'язана з терором, почала набирати популярності серед молоді. З метою протидії поширенню націоналізму було створено організацію під назвою "Українська молодь Христова". Їх Львівський з'їзд відбувся у травні 1933 року і зібрав від 40 до 60 тисяч вірян.[38,с.61]

На українській політичній арені також існували соціалістичні групи, і однією з них була Українська соціалістична радикальна партія (УСРП), яка була заснована у 1926 році.[47,с.238]Ця партія продовжувала політичну програму колишньої Русько-української радикальної партії, яка пізніше стала відомою як Українська радикальна партія та була заснована у 1890 році. Газетою, яка відображала погляди УСРП, був "Громадський голос".

Угруповання працювало над "об'єднанням і організацією українського населення в селах і містах". В їхній програмі була визначена боротьба за соціальне і національне визволення трудящих мас та перебудову політичної і економічної системи на основі соціалізму. Крім того, вони мріяли про створення незалежної Української Народної Республіки, яка б об'єднала всі

українські землі і забезпечила участь національних меншин у державному управлінні. У релігійних питаннях партія прагнула відокремити церкву від держави і передати керівництво церковним майном релігійним громадам.

Громада Хомишина критикувала українських радикалів, виділяючи їхню антирелігійну позицію. У своїй книзі "Проблема", єпископ Станіславівський звинувачував їх у використанні греко-католицького духовенства для досягнення своїх політичних цілей. Він особливо відзначив такі ситуації під час виборів до Сейму і Сенату, стверджуючи, що члени цих партій зручно користувалися підтримкою духовенства для агітації на свою користь і спростовували перед духовенством, що вони все ж таки "католики".

У "Новій Зорі" засвідчувалися численні дії радикалів, направлені проти релігії. Назарук зазначив, що агресивна преса вже давно розпочала атакувати релігію. Крім того, він обвинувачував їх у тому, що вони намагаються узурпувати право виховувати священиків і надавати їм поради. Радикали, на думку редактора, також здійснювали напади на єпископа Станіславівського та його прихильників. Подібні вислови про радикалів також зустрічалися в мові Хомишина, і це робило середовище, споріднене з ним, неприязним до українських радикалів.

Існувала також Українська соціал-демократична партія (УСДП), у складі якої були активні члени, такі як Лев Ганкевич, Володимир Старосольський і Іван Кобилецький. Партія була заснована в 1899 році, але в 1922 році в ній відбувся розкол, коли представників правого крила партії, таких як Ганкевич, Іван Квасниця і Порфиріон Бунян, було відсторонено від влади. У 1923 році частина УСДП приєдналася до Комуністичної партії Західної України (КПЗУ).

Соціал-демократична партія переважно спрямовувалася на міське населення. Ті члени, які залишилися в партії після розколу і вирішили не приєднуватися до комуністів, співпрацювали з польськими соціалістами. У 1924 році партію розформували на рішення польської влади, але в наступні роки вона була відновлена. Українські соціал-демократи, які опинилися за

кордоном, заснували журнал "Wperid". Також вони зверталися до Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) в Чехословаччині з проханням про допомогу.

Відносини між хомишинською громадою і соціал-демократами були напруженими. Основною причиною цього напруження були плани "рехристинізації" суспільства, які, на думку активістів УКНП, соціал-демократи намагалися втілити в життя. У 1929 році стало очевидним, що соціал-демократи не мають достатньої сили, щоб конкурувати, наприклад, з радикалами, але водночас було побоювання, що вони можуть отримати значну підтримку від українського населення, яке могло б прийняти їхню сторону в боротьбі проти релігії та церкви.

Деякі українські партії, такі як Український народний союз (УНС) та Руська аграрна партія, виступали за ідею автономії у складі Польської держави. УНС була заснована в січні 1926 року під час Селянського з'їзду в Станіславові. На той момент вона об'єднала Українську народну партію, яка діяла з 1924 року на Покутті, та Українсько-руську партію хліборобів.

Український народний союз під керівництвом Северина Даниловича орієнтувався на сільську спільноту та ставив за мету співпрацю та злагоду з польським селянством.[47,с.241] Однак ця партія не знайшла спільної мови з хомишинською громадою і, схоже, відносилася до неї негативно. Це було відображено в реакції Українською християнською організацією (УХО) у порівнянні з Українським народним союзом (УНС). В "Кур'єрі Львівському" стверджувалося, що єпископська організація є примирливою групою, пов'язаною з УНС, чого не можна було сказати про відносини із хомишинською громадою. У відповідь на це у "Новій Зорі" було висловлено сильне обурення і названо це дурницею.

Крім Галичини, Волинська Українська Спілка також виразила бажання до примирення. Заснування цієї організації було результатом змін, які відбувалися в українському суспільстві Волинського воєводства. Під впливом нової національної політики вона відмовилася від своєї попередньої стратегії

постійного протистояння владі. Союз був офіційно створений наприкінці червня 1931 року в Луцьку за підтримки воєводи Генрика Єжевського. Члени цієї організації прагнули до автономії, але планували досягти її, спираючись на адміністративний апарат, і вирішили уникати конфліктів з адміністрацією та польським населенням.

Групи, які пропагували примирення, не користувалися значним попитом серед української громади, і це видно з того, що їхніх учасників іноді підсміювали, називаючи їх, наприклад, "хрунями" і "похмільниками".

Починаючи з 1923 року, в східних губерніях Польщі діяла Комуністична партія Західної України, яка виникла на базі Комуністичної партії Східної Галичини, що нелегально існувала з 1919 року. Її метою було об'єднання територій Західної України з Українською Радянською Республікою. Згодом у 1924 році члени цієї партії перейшли до Української соціал-демократичної партії (УСДП). Підтримку створенню Комуністичної партії Західної України надавали також діячі Комуністичної партії (більшовиків) України (КП(б)У), включаючи Володимира Затонського. В партії була значна кількість членів із міжнародної революційної соціал-демократії. Однак діяльність Комуністичної партії Західної України часто критикувалася на сторінках "Нової Зорі". Наприклад, одне з видань повідомляло про вандалізм, який скоїли її прихильники, вторгнувшись до редакції "Нового часу" та пошкодивши її разом із групою близько десяти людей.

Комуністична партія Західної України (КПЗУ) швидко втратила своє вплив на політичну сцену і її колишні члени спробували перебудувати партійну ідеологію, програвши в змаганні з українським націоналізмом.[49,с.24] У середині 1925 року ці групи об'єдналися під прапором "Воля народу" і "Сель-Союз", а в жовтні 1926 року вони змогли здійснити вплив на Українську селянсько-робітничу спілку, яка на той час складалася переважно з членів цих груп. Ця революційно налаштована селянська партія вимагала реформування політичної системи Речі Посполитої, а не об'єднання українських земель. Щодо політичних та соціальних поглядів, вона була близькою до КПЗУ, тому не

здобула позитивного відгуку в середовищі, пов'язаному з Хомишином. Один із випусків "Нової Зорі" критикував його москвофільський нахил.

У 1927 році Сель-Роб поділився на дві частини: Сель-Роб "правий" і Сель-Роб "лівий" (відомий також як "Єдність"), який пізніше також розпався. Хоча Сель-Роб "лівий" виявив певну активність в Станіславському воєводстві, що викликало інтерес місцевої влади, ця діяльність не призвела до значного впливу на українське суспільство.

Хомишин вважав, що у виникненні комуністичних партій, таких як "Сель-Роб", частково винні й самі українці. За його переконанням, українці не вдосконалили соціально-економічну політику, яка грає важливу роль у діяльності політичних партій. В "Новій Зорі" наголошувалося, що ні сільське населення, ні українська інтелігенція не приділяли належної уваги цим проблемам.[32]

У своєму пастирському листі, єпископ Станіславівський називав усіх комуністів, "сель-робів", соціалістів і радикалів "більшовицькими агентами". Водночас він закликав своїх співвітчизників протистояти "розповсюдженню царства сатанізму", до якого він відніс вище згадані політичні групи.

У серпні 1939 року було створено Український Національний Провід з метою об'єднати суспільно-політичні українські сили та представити їх інтереси в Польщі. Згідно з планами, Почесна президія Проводу повинна була включати митрополита Шептицького та єпископів Коциловського і Хомишина. Проте Осип Назарук виступав проти втягнення церкви в політичні справи.

Висновок полягає в тому, що в міжвоєнний період в Польщі існувала різноманітність політичних і соціальних груп, що представляли інтереси української громади. Серед цих груп були націоналісти, соціалісти, комуністи та інші. Важливою рисою цього періоду було прагнення української громади до збереження та розвитку своєї культури та ідентичності в умовах польської держави.

Серед цих груп існували внутрішні розбіжності та конфлікти, особливо у питаннях стосунків з польською владою та церквою. Різні політичні орієнтації і

стратегії призводили до розколів і протистоянь між українськими партіями та громадськими об'єднаннями.

Українська греко-католицька церква також відігравала важливу роль у формуванні політичного ландшафту. Деякі єпископи активно виступали проти участі церкви в політичних справах, в той час як інші підтримували політичні ініціативи.

В цілому, міжвоєнний період в Польщі для української громади був складним і розчленованим, але водночас він свідчив про активність та багатогранність української політичної та соціальної діяльності.

РОЗДІЛ 3. Створення та діяльність християнських організацій в Станиславівській єпархії УГКЦ

Українці, які мешкали в межах Польської держави, мали за мету досягти максимальної незалежності та покращення умов свого життя. У газеті "Нова Зоря" часто наголошувалося, що, незважаючи на те, що вони складали чверть населення країни, вони були виключені з багатьох аспектів життя. Навіть у парламенті, де вони мали своїх представників, їх участь була обмежена. Вони не мали можливості займати посади в державній адміністрації, навіть у регіонах, де вони становили більшість, а це може бути 70 або навіть 90 відсотків населення.[28,с.1-2] Така сама ситуація із їхньою участю в економічному житті.

Політика Польської держави щодо українців пройшла кілька етапів з часом. У 1926 році після травневого перевороту, під час якого Юзеф Пілсудський прийшов до влади, виникла різна сприйняття цих подій серед українців. Деякі активісти сподівалися, що нова влада поліпшить їхнє становище, в той час як інші побоювалися погіршення.[51,с.68] Один з вищих посадовців державної поліції класифікував українців на різні групи в залежності від їхнього ставлення до політичних змін.

Перша група включала молодих людей, які бажали використати переворот для створення "націоналістичної держави русинів", а також радикалів і комуністів, що прагнули звільнити робітничий клас від впливу власників капіталу.

Друга група включала "Руські організації", які мріяли про незалежність.

Третя група об'єднувала українців, які очікували, що травневий переворот спричинить кризу в Польщі та призведе до її послаблення.

Щодо останньої групи українців, вони приймали відкриту позицію щодо політичних змін в країні.

Тема травневого перевороту відіграла важливу роль у "Новій Зорі". Газета ретельно висвітлювала події, стверджуючи, що основним спричиненням цього події були "дисфункціональні відносини в польській державі". В

полеміках газети критикували польських політиків за той факт, що, незважаючи на їхні публічні заяви про патріотизм, головним їхнім пріоритетом була не суспільна користь, а задоволення власних партійних інтересів. Крім того, активісти Української Християнської Організації (УХО) обвинувачували їх у свідомому підточуванні державних інституцій через міжпартійні конфлікти та бійки.

На початку свого правління політики, пов'язані з Юзефом Пілсудським, спрямовували свої зусилля переважно на зміцнення держави.[44,с.23-91] Приблизно через півтора року вони об'єдналися в Незалежний блок співпраці з урядом, в який спочатку ввійшли сім організацій. Кожна з цих організацій розвивала власні політичні концепції, але об'єднувалася перш за все навколо ідеї підтримки маршала Пілсудського.[51,с.115-116] Основні принципи цього об'єднання включали підкреслення ролі держави над індивідуумом, прагнення до соціальної солідарності та акцент на військовій аспекті управління країною.

Першою важливою досягнутою Незалежним блоком співпраці з урядом була значна підтримка, отримана під час парламентських виборів у березні 1928 року. Вони отримали 25% голосів у Сеймі та 31% голосів у Сенаті. У цей період важливою стала організаційна структура правлячого коаліційного блоку. Однією з їхніх цілей було внесення змін до Конституції 1921 року. 2 серпня 1926 року був прийнятий закон про внесення змін до цієї конституції, відомий як "серпнева поправка", який перш за все посилив роль президента. Після виборів до Сейму розпочались обговорення щодо розробки та прийняття нової конституції.

На початку грудня 1929 року прем'єр-міністр Казимир Світальський подав у відставку, і його місце зайняв професор Казимир Бартель, який став прем'єр-міністром в'яте. Проте в березні 1930 року він також покинув свою посаду. Новим прем'єр-міністром став Юліан Шиманський, але його призначення також не призвело до стабільності. Тоді Ігнацій Мосціцький намагався доручити створення нового уряду Яну Пілсудському, але і ця спроба завершилася невдачею.[13,с.1] У кінці кінців, головою уряду став Валерій

Славек, який 29 березня 1930 року сформував свій перший кабінет міністрів, який працював до серпня того ж року.

У 1930 році відбулися передчасні парламентські вибори, які відбулися 16 листопада для Сейму і 23 листопада для Сенату. Політичний коаліційний блок, що перебував при владі, здобув велику перемогу, отримавши 249 місць у Сеймі і Сенаті. Важливо відзначити, що українці також вибороли свої позиції: в Сеймі, як частина Українсько-Білоруського клубу, вони отримали 21 місце, а в Сенаті - 429. Після виборів президент Мосціцький підтримав ідею конституційних змін, які відповідали прагненням пілсудчиків.

Формування одного політичного об'єднання, яке об'єднало прихильників маршала, викликало значний інтерес з боку Української Християнської Організації (УХО). У газеті "Нова Зоря" було опубліковано численні статті, в яких обговорювалися внутрішні проблеми у цьому політичному блоку, а також активність опозиції.[26,с.3] Важливо відзначити, що редакція підтримувала нейтральну позицію і ставила свою місію у наданні фактичної інформації про ситуацію в країні, не висловлюючи політичних симпатій.

Під час виборів 1928 року Українська Християнська Організація (УХО) виразила підтримку Українському Національно-Демократичному Об'єднанню (УНДО) як єдиній українській партії, яка відзначалася вірністю католицьким цінностям. Ставлення до виборів УХО розглядало в залежності від позиції польського єпископату, яка була викладена в пастирському листі 1927 року. Ця позиція спричинила незадоволення з боку правлячого блоку, що було відображено в їхніх публікаціях.

Священнослужителі, які підписали цей лист, розглядали польську владу як складну силу з двома відмінними тенденціями. З одного боку, вони вважали її захисником християнства, а з іншого боку, вбачали у ній силу, яка бореться проти християнських цінностей та прагне до моральної революції.[8,с.4] Одночасно вони закликали польське суспільство об'єднатися національними та католицькими мотивами під час виборів.

"Нова Зоря" приділяла значну увагу змінам у конституції. Здається, члени Української Християнської Організації (УХО) розглядали ці зміни з певним скепсисом, подібно до певної частини опозиції. Вони висловлювали сумніви щодо підходу правлячого блоку до цього процесу.

Українські християни висловлювали обурення щодо переконань прем'єр-міністра Світальського, який, за їхніми словами, не був на 100% прихильником змін до Конституції. Вони вважали, що він стурбований можливими наслідками, такими як ослаблення виконавчої влади та порушення стабільності.

Українські християни також вказували, що прем'єр-міністр був усвідомлений, що зміни в Конституції не відбудуться без опозиційного опору. Опозиція, на відміну від уряду, акцентувала увагу на зміні виборчого законодавства як ключовому чиннику політичних реформ, стверджуючи, що лише такі зміни покращать політичну ситуацію в Польщі.

Важливо відзначити, що хомишинська громада в 1926 році не підтримала вимоги опозиції щодо реформ виборчого законодавства, оскільки вони вважали, що ці реформи були спрямовані на обмеження впливу українців у Сенаті.

У вересні 1930 року Українська Католицька Народна Партія (УКНП), яка прийняла на себе функції Української Християнської Організації (УХО) у 1930 році, уважно спостерігала за відносинами між владою та опозицією. Основними її перейнями були партійні перспективи українців у Польщі.

Вже в 1929 році в газеті "Нова Зоря" стверджувалося, що уряд не надає належної уваги побудові позитивних відносин в країні і зробив мало для реалізації обіцяних конституційних змін. Схожі тенденції спостерігалися і в інших аспектах життя, таких як економіка, соціальна сфера, релігійні питання та зовнішня політика.

Політичні турбуленції та послідовні зміни на посаді прем'єр-міністра, які розпочалися з 1926 року, викликали серйозні роздуми серед членів Української Католицької Народної Партії (УКНП) щодо майбутньої ролі польського парламенту.[4,с.1] П'яте призначення Казимира Бартеля на посаду прем'єр-

міністра у грудні 1929 року, як підкреслювалося в газеті "Нова Зоря", вважалось особливо важливим подією для політичного життя Польщі. Проте члени УКНП відчували певну тривогу і сумнівалися, чи буде вирішено українське питання в цьому контексті.

Редакція також уважно стежила за польською пресою та повідомляла про чутки, які з'являлися на її сторінках, такі як відсторонення прем'єр-міністра та впровадження жорсткого курсу щодо парламенту.

Політичний табір, що перебував при владі, не демонстрував поспішення у вирішенні проблем та питань, пов'язаних із національними меншинами, що мешкали в Польщі. Навіть у другій половині 1926 року, уряд Пілсудського не мав конкретного плану для їхнього вирішення, навіть якщо деякі його представники висували окремі ідеї.[51,с.87-90] Наприклад, Генрик Юзевський[43,с.111] підтримував прометеїстський рух. Проте важливо відзначити, що сам Пілсудський намагався покращити стосунки з українцями, хоча це робив, можливо, з прагматичних міркувань. Він боявся, що Росія може використовувати українців для спричинення невдоволення політикою Польщі. Щоб уникнути цього, він намагався надати їм хоча б можливість культурного розвитку.

Проте, слід зазначити, що він не розробив теоретичну програму щодо національностей, і федералізм, який часто приписують йому, був більше інструментом для збалансування сил у Східній Європі, а не засобом вирішення національних проблем. Однак Пілсудський вважав, що держава повинна ставитися рівно до своїх громадян, якщо вони вірно виконують свої обов'язки перед державою.[51,с.71-72]

У липні 1926 року, під час свого парламентського виступу під час другого уряду, прем'єр-міністр Бартель висловив намір пом'якшити національні та релігійні напруження, а також запевнив, що держава враховуватиме інтереси національних меншин.[43,с.107] Проте, слід відзначити, що до кінця 1930 року пілсудчикам не вдалося розробити комплексну програму для українців, [51,с.177] що призвело до непорозумінь у маршальському таборі.[51,с.185]

Ще однією проблемою між поляками та українцями була освіта, якій маршальський табір приділяв обмежену увагу, незважаючи на критику, що надходила в адресу постанов Пiлсудського з 1924 року, відомих як "Lex Grabski", і звинувачувалася, зокрема, в "занадто великому лібералізмі щодо меншин". Зазначені постанови були основані на принципах утравізму, проте надавали перевагу польській мові в освіті.[51,с.38-39] Деякі навчальні заклади також отримали статус державних шкіл, а в 1930 році було змінено періодичність організованих владою щорічних шкільних плебісцитів, які проводилися кожні сім років. У червні 1928 року український, а пізніше - німецький і єврейський клуби (березень 1929 року) подали проекти законів, які стосувалися організації освіти для непольського населення.[там же]

В березні 1930 року Український клуб висунув вимоги щодо поліпшення освітньої ситуації. Вони наголошували, що українці виконують всі свої обов'язки перед державою та мають право на рівне ставлення як громадяни Польщі. Український клуб вимагав будівництва шкіл, скасування утравізму та створення Українського університету у Львові. Проте справа створення університету затягнулася, хоча акт про губернське самоврядування вже оголошено у вересні 1922 року, що передбачав його створення.[51,с.57] Суперечки та бойкот влади тривали практично до травня 1926 року,[51,с.58-67] коли влада відмовлялася визнавати будь-які спроби створення університету.[там же] Це призвело до створення в Львові Таємного українського університету та Української політехнічної школи, які не були офіційно визнані владою. Після травневого перевороту була спроба повернутися до питання створення українського університету, і Тадеуш Голувко взявся за цю справу, підтримуючи культурні та загальні амбіції українців.[там же]

У середині серпня 1926 року Рада міністрів висловила позитивне ставлення до ідеї перенесення українських університетів з Чехословаччини до Польщі. Однак уряд не прийняв жодних конкретних заходів щодо реалізації цієї

ідеї. Ймовірно, це рішення було вплинуте реакцією польського населення, особливо на сході країни, під впливом ідеології націонал-демократії.

Освітнє питання мало велике значення для українців, і цьому питанню було приділено велику увагу, включаючи інформацію, опубліковану в газеті "Нова Зоря".[49,с.12] В цій публікації стверджувалося, що основні принципи, які були впроваджені Грабовським у 1924 році, призводять до знищення української освіти. У 1926 році Українське громадсько об'єднання (УХО) повідомило, що стан української освіти є недоцільним. Багато шкіл, які існували під час австрійського панування, були закриті або перетворені на утраквістичні заклади або були під контролем польської влади. Схожа ситуація склалася з загальноосвітніми школами та вчительськими семінарами. В газеті "Нова Зоря" підкреслювалося, що молодь може отримувати освіту, яка відповідає українським та християнським цінностям, лише в навчальних закладах, керованих сестрами Василіянками. Проте для створення приватної освіти бракувало необхідних ресурсів. У листі також повідомлялося, що влада знищила об'єкти "Рідної Школи" у Львові та провінціях та закрила молодші школи.[17,1]

Співробітники Хомишина також висловлювали критику влади через її бездіяльність щодо створення українського університету. У початку 1926 року в Українській християнській організації (УХО) зазначали, що незважаючи на обіцянки влади, у цьому напрямку не було вжито жодних конкретних заходів. Вони також відзначали відсутність у Польщі українського вищого навчального закладу, навіть при наявності кількох мільйонів українців на території країни. У цьому контексті вказувалося, що, наприклад, у Львові існують університети, політехніки та інші навчальні заклади, проте вони мають переважно польський характер, і що навіть у тому університеті, де є десять українських кафедр, які були закриті під час австрійського панування в 1918 році.

Проте важливо відзначити, що існували різні причини, які заважали виконанню обіцянок уряду щодо створення українського університету, і ці обмеження вказувалися з обох сторін конфлікту. З одного боку, спротив

польського населення був важливою причиною, оскільки багато польських громадян виступали проти розміщення університету у Львові. Однак і сами українці мали важливий внутрішній розкол щодо місця розташування можливого університету. Як відзначалося у "Новій Зорі", багато українців настоювали на тому, щоб університет був заснований саме у Львові. Усе одно Українське християнська організація (УХО) разом із Українською католицькою народною партією (УКНП) і, пізніше, Українською народною обнотою (УНО) підтримували створення університету, посилаючись на державну статистику, згідно з якою в Польщі налічувалося близько 3 тисяч українських студентів, які навчалися у львівських вишах в період 1929-1930 років. Відсутність навіть одного університету з українською мовою викладання викликала обурення членів УКНП, особливо враховуючи, що Львівський університет не надавав курсів з українознавства. Освіта мала значущий вплив на відносини між польським і українським народами. У "Новій Зорі" підкреслювалося, що "доти, поки така ситуація буде існувати на цих землях, неможливо говорити про будь-яке наближення двох націй".

Іншою надзвичайно напруженою сферою між владою та українцями було аграрне питання. Варто зауважити, що в областях, де проживали прибічники Хомишина, а саме в Східній Галичині та на Волині, понад 80% населення займалося сільським господарством. Значна частина землі, близько 47% загальної площі, перебувала у власності господарств, які мали понад 50 гектарів землі, і їх власниками переважно були поляки та католицька церква.[51,с.45]

Уряд розумів, що для внесення будь-яких змін у сільське господарство доведеться обмежити земельні володіння існуючих власників. Однак, в прагненні перетворити демографічну структуру населення в регіонах, де мешкали українці, влада вирішила впровадити систему військових поселень, виділивши всю спірну землю полякам. Незважаючи на збільшення кількості поляків на цих конфліктних територіях, були спроби посилення польського впливу. В цій меті влада створила понад 3 400 фермерських господарств. Перші

військові поселенці з'явилися на цій території на початку 1921 року, і більшість з них отримали земельні ділянки безкоштовно.

Очевидно було, що зазначені заходи, особливо інтенсивно проводилися у 1921-1923 роках, поглиблювали національні конфлікти.[51,с.46-47]

У 1924 році влада також вирішила провести реформу сільського населення, включаючи примусовий розподіл сільськогосподарських земель. Зміни у сільському господарстві були запроваджені починаючи з 1925 року і тривали в наступні роки. Важливо відзначити, як Анджей Хойновський вказує, що ця реформа не відіграла значущої ролі у вирішенні проблем та потреб польського населення.[51,с.48]

Православні українці мали складні відносини з владою, яка спрямовувала свої зусилля на шлях до отримання автокефалії для своєї церкви, що було оголошено в 1925 році. Між 1922 і 1938 роками правове становище церкви в Польщі регулювалось Тимчасовим положенням про відносини влади з православною церквою. З 1930 року у православних виникли суперечки з католицькою церквою, яка вимагала повернення православному населенню його майна. Влада намагалася припинити ці суперечки, щоб уникнути загострення напруженості між релігійними спільнотами. Однак для православного населення Польщі це може було сприйняте як форму національного тиску.

Також в православній церкві виникла внутрішня криза, пов'язана з питаннями її внутрішнього устрою. Це створило складну ситуацію для влади. З одного боку, вони не хотіли, щоб православна церква набула український характер та націоналізувалася.[51,с.148-149] З іншого боку, вони уникали дій, які могли б збільшити незадоволення православної церкви щодо польської влади. Отже, офіційно уряд не міг виступати проти прагнень церкви.[там же]

Релігійна політика влади стосовно української меншини в Східній Галичині не знайшла підтримки у Хомишина та його прибічників. Навіть деякі представники державної адміністрації вважали, що єпископ греко-католицької церкви сильно налаштований до польської влади. Це висновок можна зробити

на основі звіту губернатора Станіслава Едмунда Юристовського, який був поданий польській владі в Варшаві.[41,с.51-52] Згідно з цим звітом, в Станіславівській єпархії загалом служило 588 священиків, з яких 154 були лояльні та дружньо налаштовані до влади, 108 утримувалися від політики та зосереджувались лише на релігійних питаннях.

Воєвода також заявив, що найменший відсоток населення, ворожого до польської влади, був в Станіславівському воєводстві, у той час як найбільший ворожість до влади спостерігалася в Львові. Причиною цього було те, що Хомишин акцентував свою увагу, головним чином, на релігійному житті та його підвищенні серед вірян, у той час як Шептицький разом із Йосафатом Коциловським більше акцентували на "шкідливій діяльності" щодо держави, яку вони сприймали як пробудження української ідентичності Петрушевичем.[там же]

Партійці вважали, що ставлення правителів до греко-католиків було далеко не однозначним, і ця сплутаність посилювалася хаосом в польській пресі. Засуджувалося те, що уряд не міг визначитися із схожими, але часто протилежними вказівками стосовно ставлення суспільства до унії та греко-католицького духовенства.

Преса, зазвичай, висловлювала негативну думку стосовно греко-католицької церкви, обвинувачуючи її в тому, що її віряни сприяли відкладанню або заважали розвитку ідеї Ягеллонської унії. Архієрейське оточення висловлювало розчарування тим, що польська сторона не виявляла бажання розібратися в церковних питаннях.

Спори щодо власності церкви також могли призвести до релігійної диференціації.[14,с.1] У одному з текстів, опублікованих у газеті "Нова Зоря" УКНП, посилялися на виступ єпископа пінського Зигмунта Лозинського в 1930 році. В своєму зверненні він повідомив, що планує звернутися до Риму з проханням не позбавляти православних церков всього майна, що належить католицькій церкві.[19,с.1] Ця заява не влаштовувала членів УКНП, які стверджували, що власність, на яку претендував православний священик,

фактично належить греко-католикам.[там же] Таким чином, можна зробити висновок, що в окремих випадках громада Хомишина висловлювала своє незадоволення відносно проведеної політики стосовно українців, зокрема греко-католиків.

Навіть попри певне розуміння потреб української меншини в Польщі з боку деяких польських політиків, таких як Юзевський, оточення Хомишина було обережним у відношенні спроб задоволення цих потреб, і вони висловлювали це у "Новій Зорі". Члени УКНП вважали, що для них важливі не лише офіційні заяви, але й конкретні дії, спрямовані на розширення прав національних меншин в Польщі, і після 1926 року таких дій все ще не відбулося. Фактично, під керівництвом пілсудчиків протягом перших кількох років їх правління не була розроблена жодна програма для вирішення польсько-української проблеми.[51,с.155]

У 1930 році відносини між двома націями, що проживали в Східній Галичині, загострилися. Нагадаємо, що протягом липня по листопад 1930 року Українська військова організація (УВО) організувала диверсії та напади на польське населення. У відповідь на ці акції, Юзеф Пілсудський, відмовившись від можливості вирішення проблеми політичними засобами, вирішив застосувати поліцейсько-репресивні методи, включаючи умиротворення українських сіл.[51,с.185]

Ця реакція на дії УВО включала три основні етапи: спочатку видавалися профілактичні накази, потім вводилися спеціальні підрозділи поліції, і, нарешті, організувалася операційна діяльність військових частин. Уряд стверджував, що його рішення були обумовлені лише необхідністю встановлення порядку на територіях Східної Малопольщі і не виражали ворожнечу до українців та їхньої культури.[16,с.2]

Незважаючи на зазначені заяви, арешти та репресії продовжувалися протягом кількох наступних місяців. Активісти українських партій були обшукані та затримані. Наприкінці жовтня 1930 року, наприклад, відбулись обшуки в будівлі Українського депутатського клубу, під час яких було

затримано багатьох активістів. На початку листопада того ж року Дмитра Левицького та Любомира Макарушку також було затримано.[7,с.1] Тоді ж стали заарештовувати редактора «Діла» Василя Мудрого та кількох адвокатів. За словами польської преси, під час обшуків у затриманих часто знаходили компрометуючі матеріали або "непримиренні" докази їхньої шкідливої діяльності щодо Польщі.[17,с.1]

На сторінках «Нової Зорі» докладно описані події, які сталися в українських селах у 1930 році. Звітується про напади на мирних жителів, побиття та пограбування, а також про знищення зерна, худоби та товарів, призначених для кооперативів. Наприклад, у селі Гай під Львовом каральна експедиція вчинила напади на місцевих мешканців, вигукуючи: "Це для польських хуторів!" З газети стає відомо, що людей карали, наприклад, за те, що вони не вибирали шапки перед військом, а навіть літнім людям наказували, наприклад, доглядати за конями. Ці дії викликали значний протест української християнської спільноти. Члени УКНП наголошували, що неправильно покарати невинних людей за дії конкретних диверсантів, стверджуючи, що можливо 99% українців не симпатизують диверсантам, і багато з них навіть не знають про їхні дії.

У відповідь на пацифікацію, у одному з випусків "Нової Зорі", редакція звернулася до громадян Польщі. Зазначалося, що польські та єврейські майнові цінності стали жертвами підпалів і руйнувань, але наголошувалося на тому, що не було жодних підтверджень вини конкретних осіб у цих подіях. Автор одного з текстів вказував, що навіть воєвода львівський Броніслав Наконечников-Клюковський стверджував, що половина майна була знищена задля страховки. Автор наголошував, що відсутні докази вини членів УВО у підпалах. Зокрема, він наголосив, що навіть якщо вони відповідальні за напади на польські майнові цінності, це не повинно відобразитися на всьому українському суспільстві. Більше того, більшість українців осуджувала терористичні дії УВО. В цій ситуації УКНП наполягав на тому, що не повинно бути польського реваншу, закликаючи поляків виявляти справедливість у своїх судах і виконувати свої

обіцянки щодо надання землі українському народові, які були зроблені Польською державою перед своїми громадянами.

Необхідно відзначити, що застосування принципу колективної відповідальності було негативно прийняте деякими членами НБСУ. Але активісти УКНП стверджували, що, навіть якщо вони були проти пацифікації, це було обумовлено не їхніми внутрішніми переконаннями, а бажанням перемогти своїх політичних опонентів.[20,с.2]

Громаду Хомишина також турбували масові обшуки та арешти в містах Перемишль, Дрогобич, Ярослав та Трускавці. В "Новій Зорі" акцентували увагу на тому, що ці дії проводилися навіть у населених пунктах, де не відбувалося жодних актів диверсії.[17,с.2] На осінь наступного року в газеті було опубліковано численні матеріали щодо арештів більшої кількості українців, і владу гостро критикували за це. Затримані були обвинувачені в державній зраді через їхню приналежність до УВО та ОУН, які переслідували мету відокремлення південно-східних територій від Польщі.[23,с.7] Серед арештованих був, наприклад, Зенон Пеленський, редактор "Українського голосу", та інші особи, пов'язані з цією газетою. У "Новій Зорі" вважали, що їх було неправомірно звинувачено в сприянні підготовці націоналістичного конгресу у Відні, на якому було створено ОУН.[7,с.1]

Проведені пацифікація та репресії влади призвели до переоцінки політичних поглядів представників української громади. Починаючи з 1931 року, українські парламентарі вирішили спробувати приймати більш прагматичну політику з основною метою отримання територіальної автономії в межах Польської держави.[54,с.] У цей час українські політики зрозуміли, що їхнє некомпромісне ставлення до влади може призвести до втрати всього, що вони вже були в змозі досягти в країні, де вони проживали. Здається, як і влада, так і представники української громади розпочали пошук шляхів для вирішення конфлікту та зменшення напруги.

Члени Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО) з української сторони підтримали угоду про врегулювання конфлікту,

включаючи провідного політика Василя Мудрого та Любомира Макарушку. Однак о. Леонтій Куницький був проти цієї угоди.[48,с.125-126] Попереду угоди стояли переговори УНДО з урядом, які відбулися наприкінці травня та в червні 1930 року. Про перебіг цих переговорів повідомила львівська газета "Руський голос", яка виклала необхідні умови угоди. В обмін на виконання цих умов УНДО згодилася брати участь у парламентських виборах. Ці повідомлення газети були спростовані самою УНДО, яка назвала газету "москвофільським органом" та заперечила про ведення переговорів з урядом.[там же] Проте слід зазначити, що для влади було важливо перемогти на наступних виборах. Мирослав Шумило відзначає, що влада боялася можливості бойкоту опозиційних польських партій, які дійсно вирішили бойкотувати вибори, що стало фактом. Таким чином, влада бажала легітимізувати новий виборчий закон шляхом тактичної угоди з УНДО та сприяти збільшенню явки виборців.[53,с.195]

25 лютого 1931 року відбулася нарада, на якій були представлені умови угоди між НБСУ та Українським клубом. Українці вимагали деяких умов, включаючи звільнення депутатів, відновлення роботи гімназії в Дрогобичі, яка була закрита кількома тижнями раніше, і надання фінансової допомоги їхнім кооперативам. Однак ця лютнева нарада не призвела до досягнення міжнаціонального примирення.[51,с.176]

Українське національно-демократичне об'єднання взяло участь у виборах і в процесі зміцнило свої позиції в українській громаді Східної Галичини. Після завершення виборів, влада продовжила зусилля для досягнення міжнаціонального порозуміння.[48,с.141-142] Угода була остаточно укладена влітку 1935 року, і деякі політики з правлячої партії відреагували на це негативно.[51,с.204]

Тож прагнення до поліпшення взаємин у Львівському, Тернопільському та Станіславівському воєводствах не становило головної динамічної сили для укладення угоди.[53,с.195] Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) висунуло перед урядом вісімнадцять вимог, спрямованих на

покращення польсько-українських відносин,[48,с.225-226] але влада не поспішала їх виконувати.[51,с.205] Це призвело до зміни настроїв серед українців, включаючи тих, хто підтримував ідею примирення.

Важливо відзначити, що ідея українсько-польської угоди була присутня в Українській християнській організації (УХО) з самого початку його існування, ще з 1925 року.[33,с.5] Тому не дивно, що угода була підтримана та сприйнята позитивно УХО у 1935 році. На сторінках газети "Нова Зоря" багаторазово наголошувалося, що відсутність згоди між національностями шкодить не лише самим українцям, але й полякам. Українців закликало було відновити співпрацю з польськими сусідами на користь обох народів та держави. Угода, яку підтримував єпископ Станіславівський та його прихильники, мала базуватися, передусім, на християнських цінностях. В своїх пастирських листах, особливо в листі "Про політичне становище українського народу" з 1931 року, він стверджував, що вірність та лояльність по відношенню до Польщі можуть сприяти прагненню українців до отримання територіальної та національної автономії. Він також наголошував, що як громадяни Польщі, українцям слід підтримувати міцність країни. За Хомишином, такий підхід з боку українців міг би спонукати польський уряд більше розуміти та враховувати їхні національні амбіції. У тому ж листі 1931 року священник аналізував події після 1918 року, відзначаючи багато проблем та недоліків у стосунках як з боку поляків, так і з боку українців.[51,с.187]

Проте, у 1932 році Хомишин був змушений обмежити свої контакти з польськими громадянами, які шукали спільних рішень. У цей період, згідно з листами Осипа Назарука, він став об'єктом погроз та дізнався про можливий замах на своє життя, виконаний членами Організації Українських Націоналістів (ОУН).[41,с.37] Тим не менш, ці загрози не змінили його поглядів на лояльність до Польщі. У своїй книзі "Українська проблема" 1933 року, він підтвердив, що він вважав Польщу єдиною країною, яка може сприяти утворенню об'єднаної України для українців. Проте для досягнення цієї мети українська політика повинна бути ґрунтована на лояльності до Польщі.[51,с.187] Єпископ був

переконаний, що тільки через співпрацю з польським урядом можна буде досягти кращих умов для функціонування українського народу.[51,с.274-279]

Прагнення поліпшити умови життя для українців не було популярним серед більшості української громади. Після того, як він виступив з ініціативою вирішення української проблеми, націоналістичні кола вважали Хомишина "зрадником нації". Навіть була опублікована брошура із наклепом на його адресу. Редакція "Нової Зорі" вступила в захист духовенства, зазначаючи, що вони розглядають польсько-українські питання з божественної перспективи, а не політичної. Також відзначалося, що формула вирішення конфліктів між націями міститься у двох цитатах із Святого Письма: "Люби свого ближнього, як самого себе" і "Не роби іншому те, що тобі неприємно". В статті підкреслювалося, що введення цих правил у повсякденне життя допоможе вирішити питання між націями швидко і мирно.

На жаль, польська влада прийняла заходи, які могли підірвати українське сприйняття Польщі та сприяти збільшенню антипольських настроїв серед українців. У статтях «Нової Зорі» критикували владу за те, що вона ускладнює можливість українцям займати посади в адміністраціях. Зокрема, було наголошено, що з 130 депутатів Львівської міської ради лише дев'ять були українцями, хоча відсоток українського населення свідчив, що їхня представницька кількість має бути більшою.

Як зазначалося раніше, ближчі до Хомишина особи підтримували ідею польсько-української угоди. Однак перед укладенням такої угоди вони наголошували, що важливо враховувати інтереси як Польської держави, так і українського народу. Незважаючи на це, будь-які зауваження чи коментарі з боку українців, зокрема щодо української освіти, влада розцінювала як необґрунтовані обвинувачення та «інсинуації». Вже в 1930 році влада почала закривати школи, включаючи середні навчальні заклади, наприклад, у Тернополі та Рогатині. Органи УКНП повідомляли, що Міністр освіти виразив намір «розпустити кожен українську школу, яка не готує молодь до служіння країні та мирного співіснування громадян». У липні 1932 року влада

впроваджувала реформи Єнджеєвича, які, хоча спрямовані на модернізацію освітньої системи, викликали обурення національних меншин. Схоже, що це обурення було спричинене основними принципами державної освіти, які визначили Адам Скварчинський, Славомір Червінський та Януш Єнджевич. Очевидно, представники Українського клубу переконували, що такий підхід має сенс лише в країні з єдиним національним корпусом, в той час як в Польщі це ускладнювало б національну освіту для місцевих меншин.[51,с.183]

Незважаючи на опір української громади, 11 березня 1932 року сейм прийняв закони, пов'язані з системою шкільної освіти, приватними школами та науково-освітніми установами. Додатково, 15 березня 1933 року був ухвалений закон щодо повноважень адміністративних органів у наданні державних стипендій та академічних шкіл.

"Нова Зоря" надавала інформацію про систематичну дискримінацію українців у сфері освіти та відкрито критикувала дії влади, розцінюючи їх як необґрунтовані. Згідно з Українською католицькою народною партією (УКНП), навіть закриття всіх українських шкіл не призвело б до припинення української освіти, оскільки преса могла б виконати роль вчителів та легко долати бар'єри доступу до аудиторії. УКНП підкреслювало, що українці повинні мати хоча б мінімальні права на отримання освіти. Також наголошувалося, що до війни в Україні було 2086 українських шкіл, тоді як у 1930-х роках залишилося лише 457. Крім того, було осуджено розпуск установ "Рідної школи" у Лукові та Соколові.

У 1930-х роках українське суспільство висловлювало своє незадоволення із приводу інших законопроектів, включаючи той, який стосувався військової колонізації на територіях, де переважало не польське населення. Український клуб виступив із протестом і зауважив, що населення, яке він представляє, вже торкнулося браку землі. Оточення Хомишина також долучилося до цієї критики. У газеті "Нова Зоря" підкреслювалося, що держава має вкладати величезні ресурси у колонізацію, чого у неї насправді немає, особливо

враховуючи великі зовнішні борги. Один з членів УКНП запитав: "Навіть якщо Польща знайде кошти для колонізації та асиміляції, які наслідки це матиме?"

Поміж вагомими аргументами проти колонізації також висловлювали заклики до поляків, щоб як нація пригадали часи перед здобуттям незалежності, коли вони самі переживали схожі ситуації.[1,с.4] Члени УКНП наголошували, що важливо для поляків розуміти, що означає колонізація та які труднощі вона приносить. Ця проблема знову виходила на передній план у наступні роки. У газеті "Нова Зоря" звертали увагу на нерівне ставлення влади до громадян різних національностей, особливо на пільгове ставлення до польського населення. Важливим було те, що українським селянам доводилося купувати землю, часто переплачуючи за неї, в той час як польське населення отримувало підтримку держави, землю надавали їм або безкоштовно, або за дуже вигідними цінами.

Слід також згадати, що 8 липня 1935 року було впроваджено новий виборчий регламент для Сейму та Сенату, який змінив порядок проведення виборів. Вибори за пропорційною системою в Сеймі були замінені виборами за мажоритарною системою, при цьому можливість висувати кандидатів була обмежена спеціальними зборами, які склалися з кандидатів, яких визначав правлячий табір. За словами одного з авторів змін до регламенту Сейму, Валерія Славека, ці зміни повинні були забезпечити більшу різноманітність у висуванні кандидатів і не допустити, щоб політичні партії мали монополію на цей процес. Проте введені зміни виявилися не демократичними та не здобули підтримки опозиції. Цю обуреність стосовно ситуації також висловили прибічники Хомишина. Це вказується в документі, адресованому підрозділам державної поліції Станіславівського повіту, в якому говориться, що «внаслідок заяви прем'єр-міністра Славека на парламентській сесії щодо виборчого законодавства до законодавчих органів, українське суспільство висловило серйозну турботу стосовно його нового проекту».

Громада, яку представляв Хомишин, сильно критикувала новий виборчий закон. У «Новій Зорі» відзначалося, що цей закон не містить принципу

пропорційності і, таким чином, збільшує можливість влади впливати на результати виборів, ускладнюючи можливість українцям брати участь в них незалежно. Навіть до того, як закон набув чинності, «Нова Зоря» передбачала, що введення цього закону могло б значно ударити по національній меншині.[4,с.1]

У 1935 році, в переддень майбутніх парламентських виборів, представники Української Народної Обнови (УНО) розглядали кілька можливих сценаріїв для політичної діяльності. Перший сценарій передбачав, що, навіть якщо українці беруть участь в виборах, ймовірно, жоден з них не зможе отримати мандат. Другий варіант, запропонований УНО, включав в себе співпрацю з урядом та висування кандидатів, які підтримують позиції Хомишина. Останньою альтернативою був бойкот виборів.

Як повідомляла газета "Нова Зоря", українські політики, включаючи членів Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО), вибрали останній варіант. Проте УНО не підтримали цю позицію, стверджуючи, що бойкот виборів завдасть лише шкоди українцям, і як приклад наводили введення нового виборчого законодавства владою. Члени УНО також вказували, що, якби Українська Робітничка Партія (УРП) не відхилила пропозицію НБСУ співпрацювати над новою конституцією, це, можливо, призвело б до більш вигідних умов для українців. Тому сторонні Хомишина рекомендували розглядати лише перші два сценарії. Врешті-решт українські депутати та сенатори із Східної Галичина та Волині узгодилися з поляками та були включені до Сейму зі спільних польсько-українських списків. За словами "Нової Зорі", створення клубу разом із польськими депутатами створило можливість для спільної взаємовигідної політики.

Однією з ключових причин, які підштовхували Українське Національно-Демократичне Об'єднання (УНДО) до участі у виборах, був навчальний досвід, який її члени винесли з попереднього виборчого бойкоту в 1922 році. Цей досвід послужив настановою для політичних лідерів, коли вони вирішили піти на компроміс і взяти участь у виборах пізніше. Незважаючи на це, єпископ

Хомишин рекомендував членам УНО не приєднуватися до виборчого процесу, вважаючи, що це може відобразити розширення УНДО і він також був обурений обмеженим часом, доступним для УНО, щоб набрати необхідний політичний досвід.[48,с.218-219]

На початку жовтня 1935 року, перед своїми співвітчизниками, які здобули місця в польському парламенті, єпископ Хомишин поставив конкретні завдання і представив два можливі сценарії: мінімум і максимум. В першому випадку йшлося про боротьбу проти припинення існування українських організацій, відкриття раніше закритих владою товариств та можливість заснування нових. Другий варіант передбачав боротьбу за автономію Східної Галичини в межах Польщі, але для досягнення цієї мети єпископ Хомишин вбачав об'єднання політичних сил Східної Галичини та Волині, а також створення українського депутатського клубу.

Проте в грудні 1935 року, під час зустрічі в Станіславові, члени Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО) підтримали цю ідею. Але на початку січня 1936 року надії на її втілення розвіяв Василь Мудрий. У своєму інтерв'ю він відмовився від можливості співпраці з українцями Волині, оскільки їх лідером був Петро Певний, якого голова УНДО вважав "маріонеткою" в руках воєводи Юзевського. З свого боку, Василь Мудрий звинуватив Юзевського у прихованій політиці асиміляції волинських українців з поляками.

У польській політиці було відзначено напрямок асиміляції українців шляхом сприяння їх злиттю з польським населенням, а також наданням польському населенню більших громадянських прав, ніж українцям. Ця політика була підкреслена заходами пацифікації, спровокованими діями українських націоналістів на території Східної Галичини. Ці події призвели до масового арешту багатьох українських політиків, включаючи Василя Мудрого, і загострили ставлення українського суспільства до польської влади та співробітників, які підтримували цю владу.

Висновок полягає в тому, що в описаному контексті діяльність єпископа Хомишина і роль польської влади в історичному процесі мають велике значення для розуміння взаємин між українським населенням Східної Галичини та польською державою в 1930-их роках. Хомишин виступав за утримання української ідентичності і прав національних меншин, навіть в умовах спроб асиміляції. Його позиція була протилежною до політики польської влади, яка сприяла асиміляції українців та обмеженню їх прав. Конфліктні взаємини між цими сторонами визначили складну соціополітичну ситуацію в регіоні. Разом з тим, діалог і співпраця між представниками українського та польського населення в деяких випадках виявилися плідними для спільних інтересів. У весь цей період, дії та позиція єпископа Хомишина були важливим фактором в формуванні українського національного руху і збереженні ідентичності українців в Східній Галичині.

РОЗДІЛ 4. Використання тематики під час вивчення історії рідного краю в школах загальної середньої освіти

Вивчення історії рідного регіону в рамках історичного краєзнавства може значно сприяти розвитку громадянських компетентностей учнів, зокрема загальних та історичних знань. Дослідження історії Станіславщини може стимулювати бажання учнів дізнатися більше про минуле та культуру своєї рідної землі під час уроків історії.

Дослідження історії організацій, таких як Українська Християнська Організація (УХО), Українська католицька народна партія (УКНП) та Українська Народна Обнова (УНО), сприятиме розвитку громадянських компетентностей учнів і надихне їх відчувати відповідальність за майбутнє свого регіону та країни загалом. Учні будуть стимульовані для активної участі в розвитку свого міста та поширенні знань про його історію та культуру.

Школи мають можливість проводити різноманітні акції з метою популяризації цієї теми, такі як освітні заходи, інтелектуальні змагання, уроки-конференції, тематичні вечори, дискусії та діалоги. Крім цього, для збагачення знань та набуття практичного досвіду учнів можна організовувати позашкільні заходи, до яких можуть входити екскурсії, відвідування історичних пам'яток, архівів, музеїв і інших культурних заходів.

Під час виконання цієї задачі можна використовувати різні методи, як на рівні індивідуальної роботи, так і на рівні групової роботи, включаючи інтерактивні підходи.

Тема «Політичні партії та організації Греко-Католицької церкви в Галичині 1920-1930-х років» може послужити прикладом для вивчення аспектів краєзнавства на додаткових уроках.

За допомогою теми «Політичні партії та організації Греко-Католицької церкви в Галичині 1920-1930-х років», учитель може розширити знання учнів про історію свого рідного регіону, культурну спадщину та важливі події в політичному житті цього періоду. Ця тема може бути використана для проведення додаткових або факультативних уроків.

Для поглиблення розуміння учнями даної теми можна використовувати історико-краєзнавчий музей як цінне джерело живої інформації про історію їхнього рідного краю. Під час екскурсії діти матимуть можливість оглянути історичні експонати та документи, а потім обговорити свої враження і думки, що сприятиме їхньому глибшому розумінню отриманих знань.

Під час уроків учні будуть досліджувати політичний розвиток Станіславщини в період 1920-1930-х років, вивчатимуть активність політичних партій та організацій у регіоні та їх вплив на суспільство. Учасники занять розширять свої знання про видатних історичних особистостей, які впливали на розвиток та формування політичних організацій у Станіславові, зокрема про Григорія Хомишина, який надавав підтримку та стимулював діяльність товариства "Скала", що мала стати інтелектуальним центром краю.

Під час уроків діти матимуть можливість ознайомитися з історією свого рідного краю в період з 1920 до 1930 років, що призведе до збагачення їх знань та вражень. Вони відчують емоційне напруження, яке супроводжує вивчення історії близького за духом регіону, і також почуватимуть гордість за свій край та його минуле.

Важливо, щоб вчителі підштовхували учнів до більш глибокого вивчення історії свого рідного краю. Це можна зробити шляхом реалізації різних проектів, присвячених історії рідного краю, які допоможуть учням розширити свої знання і усвідомити, наскільки важливо досліджувати минуле.

Ця тема може послужити об'єктом дослідження у галузі історії політичних партій та організацій Греко-Католицької Церкви в період 1920-1930-х років ХХ століття, і має потенціал розширити розуміння цієї історичної епохи та збагатити історіографію даної теми.

Учитель має спонукати колективну роботу учнів, сприяти їхній співпраці та активній участі у процесі навчання. Під час вивчення даної теми рекомендується проводити дискусії та дебати, використовуючи методи, такі як "мозковий штурм," метод "прес," та "круглий стіл," що дозволить учням активно обговорювати та аналізувати матеріал, який вони вивчають.

Учитель має сприяти тому, щоб учні самостійно організовували свою роботу та процес вивчення теми, заохочуючи їх у цьому напрямку. Учні повинні бути здатні визначити свої цілі, знаходити шляхи до їх досягнення, розвивати навички обґрунтування власних думок і аналізу результатів своєї роботи. Роль учителя полягає в тому, щоб керувати та спрямовувати процес вивчення теми, стимулювати учнів до самостійної роботи та спілкування один з одним.

Можна розрізнити три категорії проектів в залежності від тривалості їх виконання: короткострокові, середньострокові та довгострокові. Короткострокові проекти, як правило, охоплюють декілька уроків і мають обмежений час для реалізації. Середньострокові проекти тривають приблизно місяць і потребують більш ґрунтовної підготовки. Довгострокові проекти, які тривають півроку або весь навчальний рік, дають учням можливість більш докладно вивчити тему та розвинути свої навички в різних аспектах.

Після завершення проекту учні отримують можливість представити свою роботу на захисті, де вони демонструють свої дослідження та надану інформацію, щоб продемонструвати загальний контекст та взаємозв'язки між окремими історичними подіями та процесами.

Після завершення проектної роботи учні отримують нові знання та практичні вміння, що сприяє розвитку їх пошукових і творчих здібностей. Крім того, вони вивчають, як ефективно працювати в команді, покращують свої комунікативні навички і здобувають досвід спільної діяльності.

Вивчення історії свого рідного краю може відігравати ключову роль у вихованні учнів, сприяючи формуванню у них почуття патріотизму і глибокого зв'язку зі своєю нацією. Це сприяє розвитку у них навичок пошуку, творчого мислення, комунікативних вмінь та умінь співпрацювати в групі.

Вивчення краєзнавства може проводитися у формі додаткових позакласних занять. Вчитель має створити умови, щоб учні були зацікавлені не тільки в уроках, але й в активному обговоренні та дискусіях щодо даної теми.

Факультатив - це додаткова форма навчання, яка дозволяє учням поглиблювати свої знання в окремих предметах, зокрема в історії рідного краю. На факультативних заняттях слід виділити окрему тему, присвячену краєзнавству, з метою вивчення історії рідного краю на фоні конкретних історичних процесів та подій.

Для успішного факультативу важливо поставити перед учнями чіткі завдання та спонукати їх до творчого мислення. Розв'язання проблемних завдань та використання нетрадиційних методів навчання можуть зробити факультатив цікавим та результативним. Індивідуальний підхід до кожного учня та використання різних методів допомагають розвивати дослідницькі навички та вміння учнів.

Для учнів і вчителя історії, одним з основних завдань є зацікавити дітей у вивченні історії свого рідного краю. Вчитель відіграє ключову роль у формуванні у дітей любові до своєї Батьківщини, поваги до минулого та розуміння інших людей. Вчитель повинен пояснити учням, що історія є основою для сьогодення, а наші предки побудували цю основу для нас і майбутніх поколінь. Тому вчитель повинен показати дітям, що вивчення історії свого рідного краю є важливим завданням, яке допомагає зрозуміти поточні події та надає учням історичний контекст.

Для проведення уроків, присвячених історії рідного краю, викладач може застосовувати різноманітні методи і прийоми, такі як використання ілюстрацій та свідчень очевидців історичних подій. Це допомагає учням отримати більш наочне уявлення про історію свого краю та зрозуміти її вплив на його розвиток і формування.

Сьогодні активно розвивається перспективна галузь використання комп'ютерів та відповідних технологій в навчанні, зокрема для імітації історичних подій та процесів. Ці технології дозволяють створити ілюзію присутності учня у історичному контексті, де він може взаємодіяти з героями та відтворювати події в географічному просторі і в часі. Шляхом обрання різних шляхів та вибору різних рішень учень може впливати на хід подій і

розв'язувати історичні завдання. Такий підхід дозволяє краще розуміти історичні контексти, зустрічатися з видатними історичними постатями, та досліджувати різні аспекти життя та культури народів минулих цивілізацій.

Сьогодні комп'ютер має значний потенціал як інструмент навчання, що може значно покращити пізнавальну активність учнів на уроках будь-якого предмету. Проте для ефективного використання цих можливостей, потрібно розвивати педагогічну майстерність вчителя і вирішувати психолого-педагогічні проблеми, пов'язані з комп'ютерним навчанням. Такий підхід вимагає адаптації технологій комп'ютерного навчання до конкретних навчальних ситуацій.

Недоліком багатьох навчальних програм є те, що вони занадто акцентують увагу на технічних аспектах програмної реалізації, а не на процесі навчання та сприянні учням. З одного боку, комп'ютер надає величезні можливості для поліпшення способу подання навчального матеріалу: використання кольору, графіки, анімації та звуку дозволяють створити інтерактивні та імітується навчальні середовища. По своїй природі, комп'ютер може навіть перевершити кіно і телебачення в образотворчих можливостях.

По-друге, комп'ютер робить навчання більш мотивуючим. Учні можуть самостійно регулювати рівень складності завдань, отримувати заохочення за правильні відповіді без страху перед засудженням або негативними оцінками. Індивідуалізація навчання, можливість довести завдання до завершення на своєму власному рівні, можливість виявити креативність та розвивати оригінальні підходи, поставивши цікаві питання і знаходячи різні рішення без страху перед негативною оцінкою, все це сприяє позитивному ставленню до навчання.

По-третє, комп'ютер відчуватимете, як активний учасник навчального процесу. Він може втягувати учнів у навчання, створюючи ігрові ситуації та надаючи можливість учням активно взаємодіяти з навчальним матеріалом. Крім того, учні можуть впливати на те, як комп'ютер подає інформацію і надає підказки або коментарі. Іншими словами, комп'ютер не лише керує навчанням,

але й стає інтерактивним інструментом, що дозволяє учням брати активну участь у навчанні.

По-четверте, комп'ютери значно розширюють набір завдань, які можна використовувати в навчанні. Вони дозволяють створювати завдання для моделювання різних ситуацій, пошуку та вирішення проблем, коли є багато можливих шляхів розв'язання. Також розширюється можливість створювати завдання для планування, оцінки ефективності обраних стратегій і постійного контролю за процесом прийняття рішень. Важливим аспектом є можливість комп'ютера "поглибити" учнів в певну історичну епоху, дозволяючи їм стати активними учасниками історичних подій і дослідниками старовинних земель та інших аспектів минулого.

По-п'яте, комп'ютер сприяє розвитку в учнів навичок самооцінки. Він надає можливість учням бачити результати своєї діяльності наочно.

Також важливо відзначити, що розробка навчальних програм для використання на уроках історії та методика використання комп'ютерів як ефективного засобу навчання є порівняно новими напрямками, і ці питання ще не отримали повноцінних вирішень, особливо в порівнянні з розвиненими методиками в інших галузях знань, таких як технічні науки.

Діючі комп'ютерні програми в галузі історії можна умовно поділити на три основні категорії: програми для проведення іспитів, навчальні програми та програми для допомоги у навчанні. Проте, більшість існуючих програм з історії в Україні зараз не відповідають сучасним вимогам навчання, як за якістю, так і за кількістю.

Використання сучасних технологій дозволяє вчителю зробити уроки більш захопливими та різноманітними, використовуючи інтерактивні методи навчання. Комп'ютери та Інтернет стали незамінними джерелами нової інформації, яку можна використовувати під час уроків. Інформаційні технології дозволяють вчителю зекономити час на підготовку матеріалів. Використання мультимедійних засобів дозволяє зробити уроки більш наочними, а також

використовувати інтерактивні ігри та тести для контролю засвоєння нових знань.

Використання комп'ютера допомагає вчителю зробити уроки більш наочними і захоплюючими. Він може використовувати різноманітні матеріали, такі як ілюстрації, презентації та відеофрагменти, для ілюстрації своїх розповідей та робить їх більш зрозумілими для учнів. Крім того, комп'ютер дозволяє використовувати інтерактивні форми роботи, що сприяють ефективній перевірці засвоєння нового матеріалу та роблять уроки більш цікавими для учнів.

Однією з основних завдань цього курсу історії Станиславівщини є підтримка зацікавленості учнів у суспільно корисній діяльності, зокрема, у розвитку свого міста, села чи селища. Важливо, щоб школа сприяла формуванню цього прагнення учнів, застосовуючи різні методи і форми роботи.

У шкільному краєзнавстві важливо глибоко і всебічно досліджувати свій рідний край з метою навчання та виховання, використовуючи різноманітні джерела інформації. Учитель виступає як організатор, який визначає цілі та об'єкти дослідження, розробляє методи навчання та різноманітні форми роботи, що використовуються під час вивчення рідного краю.

Ключовим фактором успіху учнів є висока кваліфікація вчителя та його здатність до ефективної організації навчального процесу, враховуючи індивідуальні потреби кожного учня.

Однією з основних цілей шкільного краєзнавства є виховання патріотизму учнів і формування у них відчуття приналежності до своєї країни та важливості її культурної та історичної спадщини. Важливо, щоб учні розуміли значення вивчення історії своєї Батьківщини і могли передавати ці знання майбутнім поколінням, зберігаючи пам'ять про досягнення своїх предків. Успіх учнів також залежить від якісної організації навчального процесу з краєзнавства, що допомагає їм краще розуміти своє минуле та активно залучатися до громадських справ.

Вчителі повинні виступати у ролі прикладу для своїх учнів, демонструючи важливість вивчення історії рідного краю. Це не лише національна спадщина та історичне джерело, але й ключовий елемент виховання відповідальних та патріотичних громадян, готових присвятити своє життя благополуччю та процвітанню свого рідного краю.

Один з обов'язків вчителя на шкільних і позашкільних заходах - це керування та спрямування роботи учнів у відповідному напрямку та надання вчасних корисних порад.

Факультативи та позакласні заходи грають важливу роль у розвитку необхідних компетенцій учнів. Вивчення історії рідного краю сприяє формуванню громадянської компетентності, оскільки воно заохочує до дослідження історії свого населеного пункту в контексті загальної історії України. Це передбачає аналіз подій, порівняння політичних та суспільних процесів, які вплинули на історію населеного пункту. Також формується компетентність у ціннісному оцінюванні, що дає можливість учням аналізувати історичні факти та дії діячів, які жили та діяли у міжвоєнний період ХХ століття.

Вивчення історії рідного краю має велике значення для сучасних учнів. Окрім загальної історії України, учні повинні мати глибокі знання про історію свого регіону, щоб розширити свій розуміння співгромадян та взаємодіяти з ними більш успішно. Просунутий громадянин має бути освіченим в історії свого регіону, щоб уникати повторення минулих помилок і активно сприяти досягненню спільних цілей.

Взаємодія, яка ґрунтується на інтерактивному підході, виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим та спрямована на розвиток демократичних цінностей, комунікативних навичок, критичного мислення та уміння ухвалювати обґрунтовані рішення. Такий підхід до навчання не є чимось новим для української освіти і має коріння в педагогічних ідеях видатних освітян, таких як Василь Сухомлинський, а також практичних

досвідах вчителів-новаторів 70-80-х років, які активно розвивали інтерактивні методи навчання.

В Західній Європі та США групові методи навчання учнів активно розвивалися та вдосконалювалися. У кінці 20 століття інтерактивні підходи почали використовуватися в американській освіті для навчання різних предметів. Дослідження, проведені Національним тренінговим центром у Меріленді (США) в 80-х роках, показали, що інтерактивне навчання значно підвищує рівень засвоєння матеріалу. Воно впливає не лише на свідомість учнів, але й на їхні почуття та дії. Дослідження підкреслили, що різні методи навчання мають різний вплив на результати: пасивні методи, такі як лекції та читання, дають найменший результат (5% та 10% відповідно), у той час як інтерактивні методи, такі як дискусійні групи, практика через дію, навчання інших чи негайне застосування знань, мають найвищий вплив (відповідно 50%, 75% та 90%). Звісно, це загальні показники, і конкретні результати можуть відрізнятися у кожному випадку, проте загальна закономірність підтверджується багатьма педагогами.

Дослідження сучасних російських психологів підтверджують ці дані. За їхніми висновками, учні в старших класах можуть запам'ятовувати інформацію наступним чином: при читанні очима - 10%, при прослуховуванні - 26%, при розгляді - 30%, коли поєднують прослуховування і розгляд - 50%, при обговоренні - 70%, власний досвід - 80%, спільна діяльність з обговоренням - 90%, навчання інших - 95%.

Отже, процес навчання не обмежується простим передачею інформації в учня. Він передбачає активну розумову діяльність дитини та її особисту участь. Просте пояснення та показ, без участі учня, не забезпечують глибокого та стійкого розуміння матеріалу. Це можливо лише завдяки активному, взаємному навчанню (інтерактивному).

Важливо розуміти, що необхідно використовувати різноманітні методи та технології навчання, оскільки всі рівні пізнання і всі види підходів є

значущими. Як видно з поданого опису різноманітних інтерактивних технологій, пасивні методи також мають своє місце та роль:

- Впровадження інтерактивної взаємодії вимагає суттєвих змін в житті класу і великої кількості підготовки як для вчителя, так і для учнів. Якщо ви або ваші учні не маєте досвіду в цьому, розпочніть з поступового впровадження інтерактивних елементів. Потрібен час для адаптації і навчання. Розгляньте можливість створення плану поступового впровадження інтерактивного навчання. Краще підготувати декілька інтерактивних занять якісно, ніж проводити некоординовані "ігри" без належної підготовки.
- Проведіть спеціальне "організаційне заняття" разом із учнями, на якому можна створити "правила роботи в класі". Мотивуйте учнів до ретельної підготовки до інтерактивних занять. Спочатку використовуйте прості форми інтерактивної роботи, такі як робота в парах, малих групах, "мозковий штурм" і т. д. Якщо ви та ваші учні набудете досвід в цій сфері, то проведення таких занять буде більш ефективним, а підготовка не вимагатиме значних зусиль.
- Застосування інтерактивного навчання - це не кінцева мета. Це всього лише засіб для створення такого класного середовища, де сприяється атмосфера співпраці, розумінню та дружелюбності. Інтерактивне навчання надає можливість реалізувати особистісно-орієнтоване навчання.

Сучасний розвиток науки і техніки вплинув на спосіб, яким вчителі та учні спілкуються та вирішують завдання. Він перетворив роль вчителя з авторитарного посередника готових знань на натхненника, який розкриває інтелектуальний та творчий потенціал учня. Майбутнє освіти полягає в системі, в якій учень, технологія та вчитель взаємодіють. Викладач виступає як педагог, методолог та технолог, а учень стає активним учасником навчального процесу. Сучасний вчитель повинен розвивати свою педагогічну майстерність через фундаментальні знання в своїй предметній галузі, загальну культуру та високий

рівень методичної компетентності, а не просто покладатися на готові навчальні матеріали та рецепти.

В сучасній педагогічній літературі ще не вдалося знайти загальновизнаних і однозначних визначень понять "освітні технології," "педагогічні технології" та "навчальні технології." Різні дослідники надають цим термінам різне тлумачення, яке може варіюватися не лише за формою, а й за змістом, який вони вкладають у ці поняття. Один під "технологією" розуміє управління педагогічними процесами, тоді як інші сприймають це як способи організації навчальної діяльності учнів, різноманітні методи та прийоми, за допомогою яких педагог досягає навчальних цілей і т. д.

Деякі дослідники вказують на два ключові відмінності між технологією та методикою в освіті. Перше, технологія гарантує досягнення конкретного планованого результату і проектує майбутній навчальний процес. Відсутність "якщо" є характерною для технології, що відрізняється від методики, де багато залежить від умов і обставин. Друге, технологія не допускає варіативності, тобто всі елементи є обов'язковими, і вона не терпить помилок. Технологічний підхід вимагає постійного зворотного зв'язку, виправлень і внесення змін у процес навчання для досягнення запланованих результатів.

Будь-яка педагогічна технологія має відповідати основним критеріям технологічності, включаючи системність (логічну структуру та взаємозв'язки в процесі), керованість (можливість відстежування прогресу і планування), ефективність (вибір технології, що забезпечує оптимальні результати при раціональних витратах) і відтворюваність (здатність застосовувати її в подібних навчальних середовищах та ситуаціях іншими суб'єктами).

З усього, що було вище сказано, ми будемо надалі обговорювати інтерактивну модель навчально-виховного процесу. Ця модель включає в себе використання інтерактивних технологій та відповідних методів навчання в різних формах організації навчального процесу.

Почуття належності до групи дозволяє учням подолати труднощі, що виникають на їх шляху. Коли діти навчаються разом з іншими, вони відчують

суттєву підтримку як емоційно, так і інтелектуально, що надає їм можливість розвиватися і розширювати свій рівень знань та вмінь.

Ключовою особливістю інтерактивного групового методу є спільна кооперація учнів. У сучасній українській школі групова робота не завжди може бути визнана кооперативною, оскільки учні часто не мають спільної мети. Вчитель ставить перед дітьми однакову завдання, а не спільну мету. Це призводить до того, що учні сприймають навчальну діяльність як індивідуальну та обов'язкову, а не як спільну і творчу працю. Діяльність, спрямована на досягнення спільної мети, об'єднує учасників, тоді як однакові завдання викликають конкуренцію та змагання.

Спільну мету можна відрізнити від однакової для всіх шляхом оцінки того, чи може кожен учень виконати завдання самостійно, навіть якщо він працює в групі. Якщо завдання може бути виконане кожным окремо, то це однакова мета для всіх. Проте, якщо завдання потребує спільних зусиль всіх учнів протягом певного проміжку часу, то ця мета є спільною, і один окремо не зможе її досягти.

Мета навчання стає спільною, коли, окрім засвоєння нових знань, навичок і вмінь, група учнів також спрямована на навчання кожного з її членів. Це включає у себе регулярну участь кожного учня в навчанні всіх інших.

Співробітництво або кооперація означає спільну діяльність з метою досягнення загальних цілей. У кооперативному навчанні учні працюють в невеликих групах, щоб сприяти оптимальному навчанню як для себе, так і для своїх товаришів. Процедура досить проста: після отримання вказівок від вчителя учні об'єднуються в невеликі групи та працюють над завданням до тих пір, поки всі їхні члени не розуміють і не виконують його успішно. У результаті спільних зусиль всі учасники групи досягають взаємовигідних результатів.

В кінцевому підсумку, кожен отримує перемогу («Твій успіх користує мені, так само як і мій успіх користує тобі»), і учні усвідомлюють, що всі члени групи мають спільну долю («Ми разом в цьому, або всі разом провалюємося»). Успіхи кожного визначаються не лише ним самим, але і спільними зусиллями

його товаришів («Ми не можемо просунути без твого внеску»). Всі члени групи гордяться досягненнями один одного і разом святкують перемогу, коли один з учасників групи визнається за особливі досягнення («Ми всі вітаємо тебе з успіхом!»). У ситуаціях кооперативного навчання існує позитивна взаємозалежність цілей, і учні розуміють, що досягнення їх власних цілей залежить від досягнень їх товаришів у групі.

Навчальні цілі учнів можуть мати різну структуру: деякі стимулюють спільну працю, інші - конкуренцію, а треті спрямовані лише на досягнення окремої особи. У ситуації конкуренції учні змагаються один з одним, намагаючись досягти мети, яка насправді може бути досяжною лише для одного чи декількох учнів. У конкурентному середовищі існує негативна взаємозалежність між цілями, які долаються. Учні розуміють, що їхні цілі досягаються лише за рахунок невдач інших учнів у класі. Тут присутня нормативна оцінка власних досягнень. У підсумку, учні або старанно працюють, щоб перемогти інших однокласників, або відмовляються від намагань, вважаючи, що шансів на перемогу немає.

У індивідуалістичній навчальній ситуації учні працюють відокремлено, щоб досягти цілей, які не співвідносяться з цілями інших однокласників. Ці цілі незалежні одна від одної, і учні розуміють, що їхні успіхи не залежать від дій товаришів. Як результат, вони фокусуються виключно на своїх власних інтересах та особистому успіху, і не звертають увагу на досягнення та невдачі інших.

Груповий кооперативний метод є важливим інструментом для досягнення багатьох важливих результатів у навчанні завдяки позитивному впливу співробітництва.

Для досягнення співробітництва на уроці, необхідно зрозуміти, які фактори та складові сприяють цьому процесу.

Розуміння важливих аспектів співпраці надає можливість вчителям:

- використовувати співпрацю як метод навчання відповідно до існуючих навчальних програм у звичайних шкільних курсах;

- адаптувати вже створені уроки з використанням кооперативного методу так, щоб вони відповідали конкретній навчальній ситуації і допомагали виправити недоліки навчальних програм або низький рівень засвоєння учнями матеріалу;
- виявляти можливі труднощі, які можуть виникнути у деяких учнів під час кооперативного навчання, та вживати заходи для поліпшення ефективності навчання в групі.

Основними складовими співробітництва є: позитивна взаємозалежність, сприяюча особистісна взаємодія, індивідуальна і групова відповідальність, навички міжособистісного спілкування і спілкування в невеликих групах, а також аналіз результатів роботи групи. Ці ключові компоненти, впорядковані в систематичний підхід, створюють передумови для успішного та довготривалого використання кооперативного навчання.

Спільне навчання може відбуватися не лише у великих групах, але й у формі пар. Пара - це особлива форма навчального колективу, де учні взаємодіють один з одним для навчання. Взаємодія учнів у парі має свої характеристики, але щодо впливу на розвиток учнів, вона подібна до групової роботи. Робота в парах може бути як самостійною методикою навчання, так і підготовчим етапом до роботи в групах, сприяючи розвитку комунікативних та інших навичок учнів.

Важливе місце в шкільній екскурсійній діяльності відводиться педагогіці - науці, що вивчає закономірності навчання та виховання молодого покоління. Кожна екскурсія відкриває для учнів нові знання про світ, суспільні процеси, історію, природні явища, і фактично стає невід'ємною складовою навчального процесу. Взаємодія з екскурсоводами, їхні наративи та поради також мають виховний вплив на учасників екскурсії. Таким чином, можна стверджувати, що сучасна екскурсія є інтегральною частиною педагогічного процесу, виконуючи навчально-виховні та світоглядні функції.

Давайте знову звернемо увагу на те, що ми розуміємо під терміном "екскурсія". За визначенням Б. В. Ємельянова у посібнику "Екскурсознавство",

екскурсія - це колективне відвідування музею, визначного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з пізнавальною, науковою, спортивною або розважальною метою. Під час екскурсії спеціалізований фахівець, екскурсовод, керує процесом і передає аудиторії своє розуміння об'єкта, оцінку пам'ятних місць, розуміння історичних подій, пов'язаних з даним об'єктом і т. д. М. М. Покогодна поділяє схожу думку, визначаючи екскурсію як "цілеспрямований та програмований наочний процес пізнання особистістю оточуючого світу, що ґрунтується на поєднанні слухових, зорових та інших вражень і відбувається під керівництвом кваліфікованого фахівця-екскурсовода".

Згідно з поглядом Р. В. Аляб'євої, екскурсія – це заздалегідь підготовлена прогулянка чи поїздка однієї людини чи групи людей заради наукових, розважальних цілей, яка точно визначає час та місце для досягнення своєї мети. Вчена відзначає, що ключовим елементом у понятті "екскурсія" є фактор часу. Екскурсія представляє собою конкретний часовий інтервал, який екскурсанти та екскурсовод відводять для вивчення нового оточуючого світу. Також екскурсія передбачає переміщення у просторі, огляд екскурсійних об'єктів, прослуховування розповіді екскурсовода, питання, діалог та бесіду із екскурсоводом під час та після огляду екскурсійних об'єктів.

З іншого боку, "Великий тлумачний словник сучасної української мови" визначає екскурсію як поїздку чи похід куди-небудь із метою відвідати чи оглянути що-небудь. А. М. Дзекунов називає шкільну екскурсію особливою формою навчальної і позанавчальної роботи, яка реалізується через спільну діяльність екскурсовода та школярів під час вивчення певних явищ чи подій в природних умовах, таких як пам'ятки історії та культури, природа, заводи тощо.

Екскурсії оглядового типу, як правило, охоплюють різноманітні теми та ґрунтуються на представленні різних об'єктів, таких як історичні та архітектурні пам'ятки, природні утворення і інше. З іншого боку, тематичні екскурсії розподіляються за різними напрямками, такими як історичні, воєнно-історичні, виробничі, природничі, мистецтвознавчі, архітектурно-містобудівні.

Загалом, цей вид екскурсій спрямований на висвітлення конкретної події або показ певного об'єкту. Наприклад, природнича екскурсія може включати відвідування пам'яток садово-паркового мистецтва, національних природних заповідників, ботанічних садів, дендрологічних парків і т. д.

За місцем проведення можна виділити кілька типів екскурсій згідно з авторкою: міські, позаміські, виробничі та музейні. Міська екскурсія передбачає відвідання конкретного міста або його окремих частин. Позаміські екскурсії організовуються за межами міста. Важливо відзначити, що у випадках, коли маршрут позаміської екскурсії пролягає через різні адміністративні райони, надається характеристика кожного з них під час проведення екскурсії.

Музейні екскурсії стали однією з найбільш поширених форм екскурсійної діяльності в сучасній школі. За визначенням М. Ю. Юхневича, це представляє собою форму культурно-освітньої діяльності музею, що ґрунтується на груповому огляді об'єктів музейного показу під керівництвом фахівця за попередньо визначеною темою та спеціальним маршрутом.

Культурологічна екскурсія включає в себе автобусну частину на початку та відвідування музею в кінці, охоплюючи широкий спектр матеріалу. Прикладом такої екскурсії може бути подорож до іншого міста з метою дослідження різноманітних культурних, історичних або природних пам'яток.

Віртуальна екскурсія використовує різноманітні засоби інформаційного сприйняття, такі як текст, звуки, графіка та відео, для ефективного та якісного сприйняття та запам'ятовування матеріалу екскурсантами. За словами О. О. Подліняєвої, віртуальна екскурсія представляє собою форму навчання, яка відрізняється від реальної екскурсії тим, що вона створює віртуальне відображення реально існуючих об'єктів з метою сприяння самостійному спостереженню та збору необхідних фактів. Дослідниця відзначає переваги цього виду екскурсії, такі як наочність, доступність та можливість повторного перегляду.

З технічного погляду, віртуальна екскурсія представляє собою поєднання панорамних фотографій, які можуть бути сферичними або циліндричними. Переходи між цими панорамами здійснюються через активні зони, що називаються точками прив'язки або точками переходу. Ці точки розташовані безпосередньо на зображеннях. Для поліпшення наочності цей процес може бути супроводжений озвученням, музичним супроводом, а також відеороликами, звичайними фотографіями, поясненнями та контактною інформацією, за необхідності.

В сучасному інформаційному світі, що приніс безліч новаторських можливостей та очікувань, педагоги та батьки неодмінно стикаються з викликами електронної цивілізації. Хоча цей прогрес є кроком вперед, важливо визначити, як віртуальне середовище може впливати на традиційні методики та сприяти розвитку дітей. Більше того, із зростанням зацікавленості дітей у віртуальному просторі, постає питання про втрату ними вмінь взаємодії у реальному світі. Як вирішити це питання і сприяти розвитку комунікативних, інтелектуальних та творчих навичок учнів? Як зробити навчання цікавим, сприяти розкриттю їхнього потенціалу та розвивати уяву та креативність?

Актуальність методики сторітелінгу підтверджується різноманітними виданнями, статтями, методичними матеріалами, онлайн-курсами та вебінарами. Ця технологія визнана як перспективна і використовується в різних галузях, зокрема в освіті.

Великою постаттю в розвитку сторітелінгу є американець Девід Армстронг, який спроектував цей метод для використання в своїй компанії. В процесі створення цієї методики він надавав перевагу психологічному аспекту та враховував відому істину про те, що розповідь легше сприймається та цікавить більше, ніж логічні аргументи чи сухі міркування. Хоча сторітелінг не завжди передбачає веселі оповіді, адже вони можуть бути сумними, страшними, смішними, кумедними та зворушливими, спільним для них є те, що всі вони викликають емоційну реакцію.

На сучасному етапі в Україні використання цього методу вважається інноваційним у галузі освіти, оскільки його почали досліджувати недавно. Зокрема, С. Паламар, М. Науменко досліджували використання цього інструменту в професійній підготовці майбутніх педагогів; в дошкільній галузі цей підхід досліджували К. Крутій, Л. Зданевич; у сучасній медіаіндустрії – Г. Синоруб та В. Шевченко; створення мультимедійних платформ вивчали Л. Василик та Д. Тужанський.

Важливо відзначити, що більшість вчених розглядає сторітелінг як мистецтво опису реальних або уявних подій за допомогою тексту і мультимедійних елементів. Вони розглядають сторітелінг як засіб обміну знаннями та досвідом через розповіді та історії з метою передачі ідей, розкриття понять і виявлення причинно-наслідкових зв'язків. Зазначена стаття, хоча й не охоплює всі аспекти досліджень в цій області, пропонує розглядати сторітелінг як важливий та необхідний метод для різноманітності навчального матеріалу та залучення інтересу дітей до вивчення.

Метою нашої статті є аналіз особливостей, видів, форм та інших методичних аспектів сторітелінгу, а також характеристика цього інструменту як ефективної освітньої методики. Ми спробуємо визначити його роль у розвитку мовної компетентності та його потенціал для вирішення різноманітних комунікативних завдань.

Розвиток навичок роботи з інформацією є важливою компетенцією в Концепції Нової української школи. Спростивши питання, як досягти цієї компетентності, варто враховувати переваги методу сторітелінгу. В першу чергу, цей метод допомагає зберігати увагу під час вивчення складних тем і полегшує запам'ятовування важливих фактів чи дат. Використання різних форм сторітелінгу також ефективно тренує комунікативні вміння учнів і сприяє систематизації їхнього мислення. Окрім того, через вислуховування історій діти здобувають новий досвід, вчаться контролювати власні емоції та знаходять нові шляхи вирішення конфліктів чи проблем.

Досліджувана технологія має численні переваги, включаючи легке засвоєння навчального матеріалу, розвиток уяви, мовлення, логічного та критичного мислення, а також здатність аналізувати. Використання сторітелінгу також допомагає подолати страх перед публічним виступом, сприяє налагодженню стосунків з іншими учнями та сприяє самопізнанню. У випадках, коли тема може здатися "нецікавою" для дітей, сторітелінг виявляється корисним, оскільки дозволяє цікаво та захопливо подавати матеріал, привертаючи увагу дітей до важливого навчального змісту.

Використання сторітелінгу на уроках сприяє формуванню образного мовлення та розвитку нестандартного сприйняття об'єктивної дійсності. Крім того, ця технологія сприяє комунікативному, мовленнєвому, мовному, емоційному та соціокультурному розвитку учнів. Сюжет історії завжди викликає різноманітні емоції учнів, навчає моральним цінностям, аналізу вчинків та почуттів героїв. Мовні аспекти, такі як лексика та граматики, у наповненні історій сприяють кращому засвоєнню програмового матеріалу. У відміну від фактичного переказу, який базується на сприйманні, пам'яті та відтворювальній уяві, розповіді ґрунтуються на творчій уяві. Вони включають самостійно створені образи, ситуації та дії, що дає учням можливість комбінувати власний досвід та знання в новий спосіб.

Вчителю за таких умов можна заохочувати учнів до експериментів та брати участь у їхньому сторітелінгу. Діти можуть презентувати свої історії не лише у формі розповідей, але й використовувати різні форми виразності, такі як акторська гра, танець, малюнок, квест, а навіть створювати електронні версії своїх розповідей, як це відповідає сучасним реаліям. Наша думка полягає в тому, що саме це є ключовою перевагою використання цієї технології - можливість використання її як традиційної розповіді, так і як електронної історії, доступної в мережі Інтернет. За словами письменника Марка Лівіна, "сторітелінг зараз набув безліч форматів. Діти можуть не тільки писати тексти, але і створювати презентації, знімати відео. Інструментів для сторітелінгу стало

дуже багато. Запитання полягає в тому, яку саме історію потрібно розповісти, а далі вже вирішувати, якими засобами це краще зробити".

Взагалі дослідники виділяють три основних типи сторітелінгу: класичний, активний і цифровий. У класичному сторітелінгу педагог сам розповідає історію, а учні просто слухають і сприймають інформацію. У активному сторітелінгу педагог визначає основу події, формує її проблеми, цілі і завдання, а учні швидко включаються у процес створення історій. Цифровий сторітелінг - це формат, в якому розповідь історії доповнюється візуальними елементами (зображеннями, презентаціями, відео, скрайбінгом, інфографікою).

Вибір жанру історії у сторітелінгу напряму залежить від цільової аудиторії. Наприклад, емоційні розповіді можуть бути більш привабливими для однієї аудиторії, детективні для іншої, а повчальні для третьої. Треба враховувати, що будь-яка історія в сторітелінгу повинна мати ключові елементи, такі як наявність персонажа, наявність інтриги та розвиненого сюжету.

Важливо відзначити, що сторітелінг може приймати форму як пасивної, так і активної. У першому випадку вчитель є творцем історії, у другому ж учні активно беруть участь у її створенні. Вибір між цими підходами залежить від різних чинників, таких як тема уроку, специфіка матеріалу і особисті уподобання педагога. Пасивний сторітелінг може бути ефективним на етапі введення нового матеріалу, де можна подати правила, теорії або закони у формі розповіді. З іншого боку, активний сторітелінг добре підходить для закріплення знань, оскільки учні самі творять історії, а вчителю залишається спрямовувати їх у правильному напрямку.

Використовуючи метод сторітелінгу, вчителю необхідно враховувати вікові особливості дітей. Наприклад, для учнів початкової школи краще розпочинати з коротших історій, після чого обговорювати позитивні моральні аспекти вчинків та дій персонажів. Учні молодшого та середнього шкільного віку із задоволенням діляться родинними історіями, які можливо чули від бабусь, або розповідають особисті історії, висловлюючи свій досвід та

переживання. Такі учні також можуть розповідати про книги, які вони прочитали, особливо якщо книга обрана самостійно. Для старшокласників можна влаштовувати сесії спільного вигадання історій, вибудовування розповідей на основі ілюстрацій чи малюнків, а також надавати можливість вибрати власну історію для цікавого розповіді перед класом.

Слід відзначити, що метод сторітелінгу є важливим інструментом у педагогічній практиці, спрямованим на розвиток та удосконалення навчального процесу. Ця техніка не лише допомагає зробити навчання більш цікавим і доступним, але й сприяє розвитку різних компетенцій учнів, таких як комунікативні навички, образне мислення, аналітичне мислення та інші. Важливо враховувати вікові особливості учнів при застосуванні сторітелінгу та адаптувати його до конкретного навчального контексту. Використання цього методу сприяє ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу та розвитку творчих здібностей школярів.

ВИСНОВКИ

У період 1920-1930-х років політичні партії та організації Греко-католицької церкви відіграли ключову роль у становленні національної ідентичності та боротьбі за права українського народу. Аналіз джерел, зокрема архівних фондів та періодичних видань, визначив їхню суттєвість для дослідження історії цих політичних та релігійних об'єднань в Україні у зазначений період.

Використання різних методів історіографії дозволило ретельно проаналізувати різні точки зору вчених на роль і значення політичних партій та організацій Греко-католицької церкви у цей період.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що його результати можуть служити основою для подальших досліджень історії України, зокрема ролі політичних партій та організацій Греко-католицької церкви в формуванні національної свідомості та боротьбі за незалежність.

Список використаних джерел

Періодичне видання

1. "Нова Зоря", 1930, № 17, с.4
2. "Нова Зоря", 1930, № 77, с. 2.
3. "Нова Зоря", 1931, № 83, с. 6.
4. "Нова Зоря", 1935, № 29, С. 1
5. "Нова Зоря", 1939, № 10, с. 3.
6. „Нова Зоря", 1930, № 53, с. 1.
7. „Нова Зоря", 1931. № 84, с. 1
8. «Нова Зоря» 1927, № 49, с. 4.
9. «Нова Зоря» 1928, № 99, С. 4.
- 10.«Нова Зоря» 1929, № 91, С. 1.
- 11.«Нова Зоря» 1930, No 99, С. 1.
- 12.«Нова Зоря» 1930, № 4, С. 4.
- 13.«Нова Зоря» 1930, № 25, С. 1.
- 14.«Нова Зоря» 1930, № 69, С. 1.
- 15.«Нова Зоря» 1930, № 71, С. 1-2.
- 16.«Нова Зоря» 1930, № 77, С. 1-2.
- 17.«Нова Зоря» 1930, № 85, с. 1.
- 18.«Нова Зоря» 1930, № 90, С. 1-2.
- 19.«Нова Зоря» 1930. № 5, С. 1.
- 20.«Нова Зоря» 1930. № 83, С. 3.
- 21.«Нова Зоря» 1931, № 1, с. 1
- 22.«Нова Зоря» 1931, № 59, С. 1.
- 23.«Нова Зоря» 1931, № 81, С. 7.
- 24.«Нова Зоря» 1932, № 4, С. 3.
- 25.«Нова Зоря» 1932, № 8, С. 4.
- 26.«Нова Зоря» 1934, № 70, С. 3
- 27.«Нова Зоря» 1935, № I, С. 4-5.

- 28.«Нова Зоря» 1936, № 75, С. 1-2.
- 29.«Нова Зоря» 1938, № 13, С. 3
- 30.Дмитро Паліїв, «Нова Зоря» 1938, № 71, С. 7.
- 31.Назарук О., Релігія і ФНЄ, «Нова Зоря» 1937. № 49, С. 4.
- 32.Полянський М., Соціально-економічна проблема та її значного життя у світі, «Нова Зоря» 1930, № 10, с. 2-3.
- 33.Прушинський М., Українська справа в Польщі, «Нова Зоря» 1935, № 55, С. 5.
- 34.Ювілей 50-річчя Станіславської єпархії, "Нова Зоря", 1935, № 16, стор 3.

Монографії та статті

- 35.Андрухів І., Лисенко О., Пилипів І. Станіславська (Івано-Франківська) єпархія УГКЦ крізь призму століть: історико-релігійний аспект. Наукова монографія. - Івано-Франківськ, 2010. - 500 с.
- 36.Беген О. Католицька акція та українські католицькі організації у Східній Малопольщі у міжвоєнний період. Люблін 2009 р. С. 182
- 37.Вапінський Р., Історія польської політичної думки XIX-XX ст., Гданськ 1997, с.207.
- 38.Галагіда І. "Між Москвою, Варшавою та Ватиканом. Історія Греко-католицької церкви в Польщі 1944-1970" , Варшава 2013, С. 56
- 39.Галагіда І. "Шпигун Ватикану": греко-католицький священник о. Василь Гриник (1896-1977). - Варшава, Інститут національної пам'яті, 2008. - 648 с.
- 40.Гладюк Т., Організаційно-видавнича діяльність Тимчасового організаційного комітету Української християнської організації (УХО) 1925-1928, «Наукові Записки Тернопільського Національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія "2009, № 3
- 41.Г .Гладка, М. Кугутяк, М. Москалюк, Б. Хруслов. Боротьбі за церкву, націю і державу. - 1998 р. – с.67-72.

42. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин і питання українсько-польського порозуміння 1904-1939 рр. Івано-Франківськ: Плай. 2001. – 71 с.
43. Єгрешій О. І. Державотворча концепція єпископа Григорія Хомишина // Вісник Прикарпатського університету. Серія історія. – Івано-Франківськ. – 2001. – №4-5. – С.204 - 211.
44. Єгрешій О. І. Єпископ Григорій Хомишин і український націоналізм // Питання історії України: Збірник наукових статей. – Чернівці, 2002. – Т. 5. – С.101-104.
45. Єгрешій О. І. Місце і роль єпископа Григорія Хомишина в українсько-польському порозумінні 1931-1933 рр. // “Україна і Польща в ХХ ст.: проблеми історії і політології”. – К, 2002. – С.123-126.
46. Єгрешій О. І. Участь єпископа Григорія Хомишина в національних змаганнях українського народу 1918-1925 рр. // Обрії: Науково-педагогічний журнал Івано-Франківського ОППО. – 2002. – № 2. – С. 84-88.
47. Місило Є. Бібліографія української преси в Польщі (1918–39) і Західно-Українській Народній Республіці (1918–1919). Довідник / Євген Місило. – Едмонтон, 1991.
48. Новак М., Націоналісти та українці. Національна демократія щодо української меншини в Польщі 1922-1939 рр., Гданськ 2007 р., с.111.
49. Парух В., Від державної консолідації до національної консолідації. Національні меншини в політичній думці табору пілсудчиків (1926-1939), Люблін 1997, с. 23-91.
50. Пилипів, І. В. Діяльність єпископів Станіславської єпархії УГКЦ з організації та розвитку духовної семінарії в 1907-1945 рр. [Електронний ресурс] / І. В. Пилипів // Сумський історико-архівний журнал. – 2011. – № 12-13. – С. 193-199.
51. Пилипів, І. Діяльність Станіславської єпархії Української греко-католицької церкви і 1918-1920 рр. [Електронний ресурс] / Ігор Пилипів // Схід. – 2010. – № 2. – С. 89-92.

52. Пилипів, І. В. Освітнянські акції Греко-католицької церкви у Другій Речі Посполитій [Електронний ресурс] / І. В. Пилипів // Гілея : наук. вісник. – 2011. – № 50(8). - С. 12-18.
53. Пилипів, І. В. Українська греко-католицька церква та Ватикан в 20–30-х рр. ХХ ст. [Електронний ресурс] / І. В. Пилипів // Мандрівець.– 2011. – № 2. – С. 50-54.
54. Пилипів, І. В. Участь духовенства ГКЦ у підготовці та проведенні «Католицької акції» в Галичині [Електронний ресурс] / І. В. Пилипів // Інтелігенція і влада : громадсько-політичний наук. зб. Сер. Історія. – Одеса: Астропринт, 2011. – Вип. 21. - С. 149-159.
55. Ржеменюк Ф. . Польські уніати 1596-1946, Седльце 1998 р. с. 216.
56. Томчик Р., Українська радикальна партія в Другій Польській Республіці 1918-1926, Щецин 2007, С. 238.
57. Томчик Р., Українське національно-демократичне об'єднання 1925-1939, Щецин 2006, с. 125-126.
58. Торжецький Р., Поляки та українці. Українська справа під час Першої світової війни у Другій Польській Республіці, Варшава 1993 р., с.24.
59. Х. І. Лубенський, Греко-католицька церква в південно-східних провінціях," питання національності " 1934, № 5/6, стор 537-555..
60. Хойновський А., Концепції національної політики польських урядів у 1921-1939 рр. Вроцлав-Варшава-Краків-Гданськ 1979, с. 173-174 (серія: «Польська політична думка ХІХ-ХХ ст.», т. 3).
61. Швахулак М. , Польське суспільство і польська держава напередодні і під час німецько-польської війни 1939 року, "український бюлетень" 1999, № 5, с. 63, 66.
62. Шумило М., Еволюція позиції українського парламентського представництва..., с. 195.
63. Шумило М., Українське парламентське представництво в Сеймі і Сенаті Республіки Польща (1928-1939). Варшава, 2007.

Спогади

64. Назарук О. Втеча зі Львова до Варшави. Спогади українського консерватора першої половини жовтня 1939 р. Перемишль 1999 р. 18 с.



Рис. 1.1. Блаженніший Григорій Хомишин

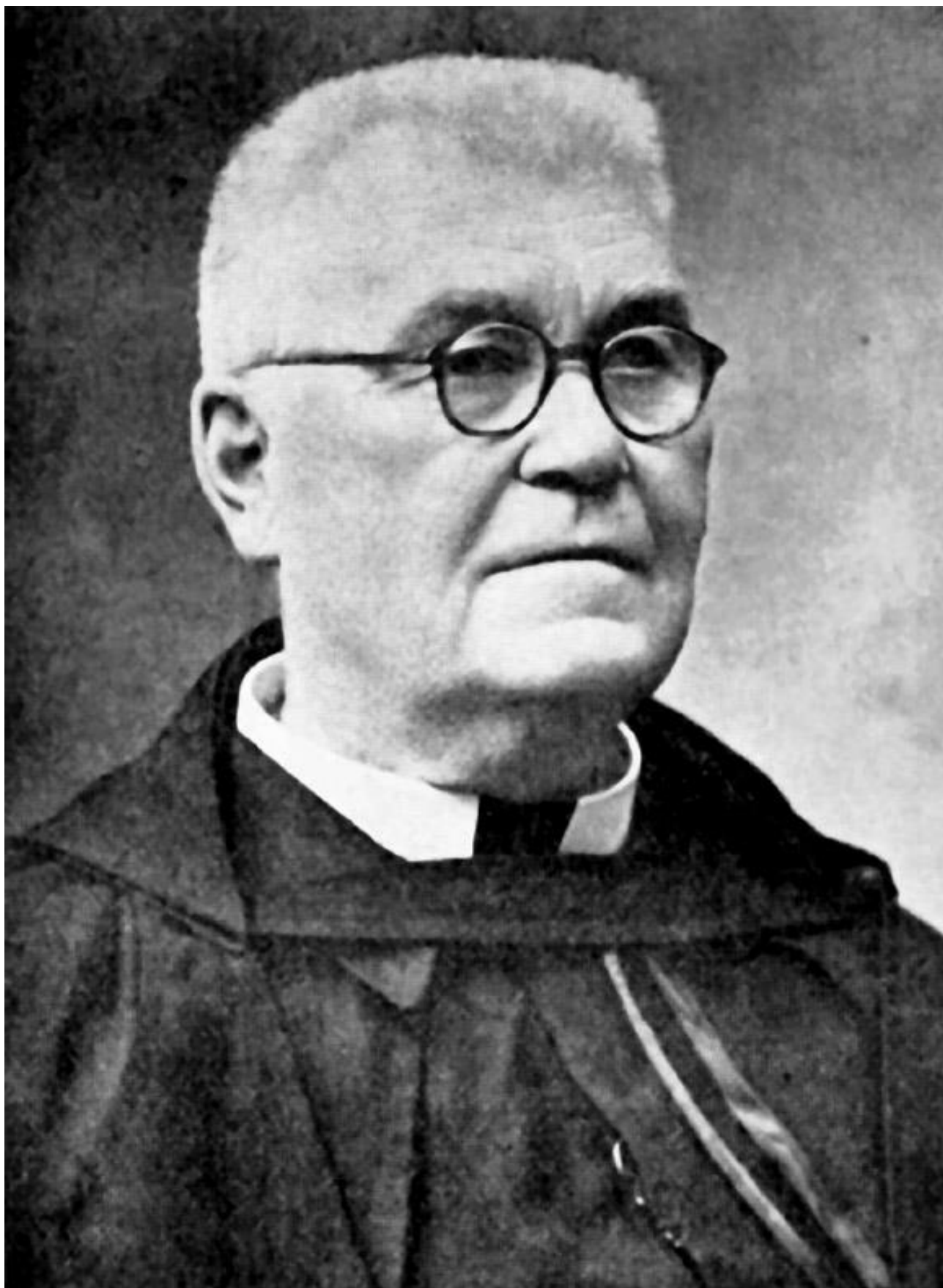


Рис. 1.2. Титус Теодозій Галушинський

№ VIII. 1933. Київ, четвер, 20 жовтня 1933.
НОВА ЗОРЯ

ПАСТИРСЬКИЙ ЛИСТ

В СПРАВІ ДОПОМОГИ ВЕЛИКІЙ УКРАЇНІ

АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ

Високо Милостиві і Благословенні Святі Апостольські Престолу Митрополит Галицький, Архієпископ Львівський, Єпископ Кам'яно-Подільський

ГРИГОРІЙ ХОМИЩИН

Високо Милостиві і Благословенні Святі Апостольські Престолу Єпископ Станіславський

ЙОСЯФТ КОШИЛОВСЬКИЙ

Високо Милостиві і Благословенні Святі Апостольські Престолу Єпископ Перемишльський, Самбірський і Сяцький

ГРИГОРІЙ ЛАКОТА

Високо Милостиві і Благословенні Святі Апостольські Престолу Єпископ тит. Давидський, Помічник Перемишльський

ІВАН ЛЯТИШЕВСЬКИЙ

Високо Милостиві і Благословенні Святі Апостольські Престолу Єпископ тит. Адаманський, Помічник Станіславський

ІВАН БУЧКО

Високо Милостиві і Благословенні Святі Апостольські Престолу Єпископ тит. Календський, Помічник Львівський

Вселичану Духовенству і Шляхи Божий Мир і Архієрейське Благословення.

Привітуйте віддані брати ділячки української пастви на Правобережній Україні, а перш за все ділячки волинські на сільському населенні — Ми щирою надією зацікавлені Вас до по...

Ще українське громадянство ка-...
...нашого закону і...
...Україні установа на...
...на 29 жовтня —

ратування України через створення у Ві-...
...націоналізму, жовтофасового...

А тепер всі хіра кривить нас і бачимо, що...
...можливо утиснути в уста Божого ан-...
...Вра кривить нас і бачимо, що...

Ма віримо й надіємося, що...
...Возвраще Бог і розкриється во-...
...рося Його і вікатимуть від лица Його.
...Не щастя дам їм і казати, що так...
...всіх від вірних.
...Так нагабуєть грішники від лица Бо-...
...жого, а праведники досудяться?